

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
Факультет управління персоналом, соціології та психології

Кафедра соціоекономіки та управління персоналом

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА	Менеджмент соціальної сфери
ПРОГРАМА	
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	07 – Управління та адміністрування
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	073 - Менеджмент

Форма навчання: денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Соціальне підприємництво: зарубіжний досвід та вітчизняна практика»

здобувача

Загребельна Діана Русланівна

Науковий керівник: доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом
"Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"
Кирилюк Володимир Вікторович

(підпис)

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри доктор економічних наук,
професор Лопушняк Г.С

(підпис)

Київ 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет управління персоналом соціології та психології

Кафедра соціоекономіки та управління персоналом

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

Менеджмент соціальної сфери

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

073 - Менеджмент

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми

О.В. Кир'янова

(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ 20__ р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о.завідувача кафедри

Г.С. Лопушняк

(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ 20__ р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувачу вищої освіти Загребельної Діани Русланівни

(прізвище, ім'я, по батькові)

очної (денної)

очної (денної), заочної, дистанційної

форми навчання

на підготовку кваліфікаційної бакалаврської роботи

на тему « _____ **Соціальне підприємництво: зарубіжний досвід та вітчизняна**
практика _____ »

Тему затверджено наказом ректора Університету від " _____ " _____ 20__ р. № _____

Кваліфікаційна бакалаврська робота виконується на матеріалах

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

Розділ 1	Теоретико-методичні аспекти соціального підприємництва. (назва розділу)
Розділ 2	Аналіз стану соціального підприємництва: зарубіжний досвід та вітчизняна практика. (назва розділу)
Розділ 3	Напрями розвитку соціального підприємництва в Україні . (назва розділу)
Об'єкт дослідження:	Розвиток соціального підприємництва в Україні.
Предмет дослідження:	Аналіз стану та оцінка рівня соціального підприємництва.
Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи:	Дослідити теоретичне-методичне значення підходів до розуміння соціального підприємництва і підготувати пропозиції щодо розвитку соціального підприємництва в Україні.

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	Визначити сутність, класифікацію , основні підходи до розуміння соціального підприємництва та охарактеризувати методичні підходи щодо оцінки соціального підприємництва.
У розділі 2	Проаналізувати стан соціального підприємництва : зарубіжний досвід та вітчизняна практика
У розділі 3	Проаналізувати напрями розвитку соціального підприємництва в Україні

Завдання підготував
науковий керівник

(підпис)

Кирилюк В.В.

(ініціали, прізвище)

« ____ » _____ 20__ р.

Завдання одержав
здобувач

(підпис)

Загребельна Д.Р

(ініціали, прізвище)

« ____ » _____ 20__ р.

Реферат

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА

Робота складається з 3 розділів, в першому та другому розділі по 3 підпункти та 2 підпункти в третьому. Перший розділ висвітлює теоретичні аспекти теми соціальне підприємництво, другий розділ є аналітичним, третій - рекомендаційним. Обсяг дипломної роботи - 61 аркуш, включаючи список використаних джерел та додатки. У дипломній роботі є 1 діаграма, 9 таблиць, 10 рисунків. Під час написання використано 31 джерело. Робота містить 2 додатки.

Об'єктом дослідження є процеси розвитку соціального підприємництва в Україні. **Предметом** дослідження є аналіз стану і оцінка рівня соціального підприємництва.

Метою кваліфікаційної бакалаврської роботи є дослідити теоретично-методичне значення підходів до розуміння соціального підприємництва та підготувати пропозиції щодо розвитку соціального підприємництва в Україні.

Завдання кваліфікаційної бакалаврської роботи:

- підібрати інструментарій дослідження;
- дослідження сутності, мети, принципів, ефектів організації соціального підприємництва;
- запропонувати комплекс рекомендацій для виявлення напрямів удосконалення управління соціальними підприємствами.

Вищезазначені завдання вирішуються за допомогою наступних **методів дослідження**: методи емпіричного дослідження — спостереження, порівняння, вимірювання, аналіз та синтез інформації (для виявлення проблематики дослідження, її обґрунтування та теоретичної об'єктивізації); графічні методи (з метою обробки статистичних даних).

Практичне значення дослідження полягає у можливості практичного використання розроблених рекомендацій щодо розвитку соціального підприємництва в Україні.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає у використанні зарубіжного досвіду для вдосконалення існуючого стану соціального підприємництва в Україні.

Роботу завершено та захищено у 2023 році.

Ключові слова: соціальне підприємництво, соціальна місія, соціальні кооперативи.

В і д г у к
про кваліфікаційну бакалаврську роботу
здобувачки денної форми навчання 4 курсу, 1 групи ОП «Менеджмент
соціальної сфери» факультету управління персоналом, соціології та
психології

Загребельної Діани Русланівни

на тему: ***Соціальне підприємництво: зарубіжний досвід та вітчизняна практика***

1. Актуальність теми: Для будь-якої країни, незалежно від рівня її соціально-економічного розвитку, одним із головних показників успішності є соціальна стабільність суспільства. Вона досягається у результаті гармонійної та системної взаємодії трьох головних секторів: влади, бізнесу і громади. Можливості для взаємодії громадських організацій, бізнесу та владних структур для системного вирішення найбільш гострих соціальних проблем населення через реалізацію соціально-інноваційної підприємницької діяльності, значна частина прибутків від якої спрямовується на вирішення соціальних проблем, створює соціальне підприємство. В Україні цей соціально-економічний феномен знаходиться на початку свого становлення. Сьогодні актуальність розвитку соціального підприємництва в Україні посилюється в контексті впровадження адміністративно-територіальної реформи та воєнного стану.

2. Позитивні риси кваліфікаційної бакалаврської роботи:

- В 1-му розділі повно висвітлені теоретичні аспекти досліджуваної теми.
- Дотримано адресності наведеної в 1-му розділі КБР інформації: на кожне твердження, кожен цифровий матеріал та факт тощо є посилання з зазначенням автора та номера джерела в списку літератури. Є посилання на усі зазначені в списку літератури джерела.
- Критично проаналізовано наведену інформацію: кожне твердження, кожен цифровий матеріал, факт тощо проаналізовані з визначенням позитивних та негативних моментів.
- Наведено власну авторську позицію щодо критично проаналізованої інформації та способів розв'язання виявлених проблем.
- В розділі 2 використана тільки та інформація, яка сприяє досягненню цілей аналізу.
- Аналіз актуальності предмета дослідження та стану справ з досліджуваної теми представлений текстом, таблицями, рисунками та відповідними тлумаченнями і висновками.
- 2 – й розділ закінчується систематизацією виявлених проблем і причин.
- В 3-му розділі висвітлено усі можливі рекомендації щодо усунення виявлених у ході аналізу проблем. Усі рекомендації мають тісний зв'язок з виявленими в аналітичній частині КБР проблемами.
- У роботі дотримано логічності в ланцюгу тема-об'єкт-предмет-мета-завдання-висновки.
- Актуальність дослідження обґрунтована та пов'язана з об'єктом дослідження.
- Вступ та реферат містять усі необхідні елементи.
- Висновки повністю, але стисло відображають зміст КБР і власні здобутки автора щодо досліджуваної теми.

3. Наявність самостійних розробок автора. Підібрано інструментарій для аналізу. Здійснено аналіз соціального підприємництва в Україні та світі. Надано авторські пропозиції щодо розвитку соціального підприємництва в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду.

4. Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій. полягає у розкритті сутності та значимості соціального підприємництва. У даній роботі були проведені узагальнюючі аналізи щодо впливу соціального підприємництва на суспільство. Відображені ключові складові та класифікаційні підходи щодо соціального підприємництва. Відображені тенденції розвитку соціального підприємництва в Україні та світі.

У роботі було проведено аналіз, який має прикладне значення для розвитку соціального підприємництва. Рекомендації, наведені в роботі, можуть бути використані на практиці.

5. Наявність недоліків:

- Наявні стилістичні порушення оформлення тексту бакалаврської роботи.
- Інколи здобувачка використовує термінологію, яка належить більш до художньої, публіцистичної а не наукової.
- Не завжди є достатнім чи коректним обґрунтування характеристик висунутих пропозицій.
- Незначні недоліки в оформленні списку літератури;

6. Загальна оцінка кваліфікаційної бакалаврської роботи та її допущення до захисту перед ЕК: робота допущена до захисту з оцінкою **64** бали.

Науковий керівник Доцент, кандидат економічних наук

(посада, учене звання, науковий ступінь)

_____ Кирилюк В.В.

(підпис) (прізвище, ініціали)

“ ____ ” _____ 20__ р

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну бакалаврську роботу здобувача вищої освіти
Загребельної Діани Русланівни

Тема: «Соціальне підприємництво: зарубіжний досвід та вітчизняна практика»

Актуальність теми кваліфікаційної роботи і доцільність її розроблення:

На сьогодні, в сучасних умовах є значні економічні та соціальні кризові явища, які можуть призвести до зниження якості життя населення в Україні. Основними проблемами суспільства є: збільшення рівня безробіття, дуже маленький ріст пенсій та заробітних плат, загострення інфляції. В результаті воєнних дій - зросла кількість проблем в соціальній сфері, що призвело також до виникнення нових вразливих груп населення (наприклад, внутрішньо переміщені особи). Тому, на думку студентки, виникнення і розвиток соціальних підприємств є актуальною темою в Україні. У поточній ситуації компанія ПрАТ «МХП» націлена на посилення розвитку корпоративної соціальної відповідальності. Задля подолання існуючих проблем та недоліків у розрізі цього напрямку реалізації своїх цілей і мети, зокрема, подолання проблем з збільшенням плинності персоналу, збільшення рівня лояльності працівників для компанії та закріплення позицій на ринку праці.

Якість проведеного дослідження:

Висвітлені результати дослідження відповідають дійсній ситуації у компанії, що підтверджує використання достовірної інформації в процесі проведення соціологічного опитування, аналізу отриманих відповідей та виконання дослідження в цілому. Запропоновані заходи є логічними та доцільними.

Позитивні риси кваліфікаційної роботи:

Дане дослідження є глибоким та суттєвим, матеріал викладений послідовно та досить детально проаналізовані теоретичні засади розвитку корпоративної соціальної відповідальності, ґрунтовно проведений аналіз організаційно-економічного стану ПрАТ «МХП».

Заходи щодо удосконалення розвитку корпоративної соціальної відповідальності є обґрунтованим та послідовним.

Зауваження:

Суттєві зауваження до роботи відсутні.

Практична значимість висновків і рекомендацій:

ПрАТ «МХП» має на меті втілити запропоновані в роботі нові підходи до розвитку корпоративної соціальної відповідальності та гарантувати постійну взаємодію з автором в процесі реалізації цих змін.

Рецензент:

Директор Департаменту корпоративної
соціальної відповідальності

ПрАТ «МХП»

П.АМороз

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИТВА	
1.1. Сутність соціального підприємництва	7
1.2. Складові та класифікація соціального підприємництва	12
1.3. Нормативно-правове забезпечення соціального підприємництва	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА	
2.1. Тенденції розвитку соціального підприємництва у світі	24
2.2. Стан соціального підприємництва в Україні	27
2.3 Оцінка рівня соціального підприємництва в Україні та світі	36
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ	
3.1. Зарубіжний досвід формування умов для розвитку соціального підприємництва	44
3.2. Пропозиції щодо розвитку соціального підприємництва в Україні	48
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	59
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність роботи. Соціальне підприємництво є актуальною темою не тільки в Україні, але й у всьому світі. Це пов'язано зі зростанням свідомості громадян про соціальні проблеми та необхідність їх вирішення. Україна не є винятком з цього правила.

Українські соціальні підприємства діють у різних сферах, таких як охорона здоров'я, освіта, екологія, соціальна підтримка та інші. Вони забезпечують робочі місця для людей з інвалідністю, бездомних, військових, молоді та інших категорій громадян, які потребують особливої уваги.

Уряд України також підтримує соціальне підприємництво для відображення в Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки, що сприяє створенню нових соціальних підприємств та підтримує розвиток існуючих. Крім того, в Україні діють різні програми підтримки соціального підприємництва, що надають фінансову та консультативну допомогу.

Отже, можна стверджувати, що тема соціального підприємництва в Україні є досить актуальною та має великий потенціал для подальшого розвитку.

Враховуючи невеликий період наукових досліджень в цій сфері, ще ненакопичена достатня Аналіз останніх досліджень і публікацій кількість публікацій про соціальне підприємництво та майже відсутній досвід в соціальному підприємстві в Україні. Це зумовлює необхідність досліджень цієї важливої проблеми. Щодо нормативно-правової бази - поки що, наскільки мені відомо, в Україні була лише одна спроба створення закону про соціальне підприємництво, і та виявилась невдалою, бо Комітет Верховної Ради відхилив законопроект ще на стадії його розгляду.

Слід зазначити, що для надання кваліфікованих рекомендацій щодо пропозицій для розвитку соціального підприємництва в Україні, потрібно провести аналіз зарубіжного досвіду та адаптувати його до умов України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій Дослідження та публікації останніх років, які були присвячені загальним теоретичним та методологічним питанням соціального підприємництва в світі і в Україні, мають велике значення для розуміння цієї сфери діяльності. У цих дослідженнях вчені з різних галузей, як в Україні, так і за кордоном, зосереджувалися на аналізі соціального підприємництва в світі і в Україні.

Серед видатних вчених, які працювали над цією проблематикою, можна відзначити Колота А.М., Герасименка О.О., Поплавську О.М., Рудика О.А., Данилевич Н.С., Юрченка Л.С., Цимбалюк С.В., Осовську В.А., Юр'єву І.А., Лопушняк Г.С., Васюту Х.В., Грішнову О.А., Данюка В.М., Заяць Т.А., Лібанову Е.М., Онікієнка В.В. та інших. Ці вчені займаються активним науковим дослідженням соціального підприємництва, розробляють нові теоретичні підходи та методологічні рекомендації щодо розвитку цієї сфери діяльності. Їхні публікації сприяють поглибленню знань про соціальне підприємництво та стимулюють його подальший розвиток. Враховуючи швидкий розвиток соціального підприємництва і його вплив на суспільство, дослідження в цій галузі є необхідними для розуміння ефективних підходів та розробки належних регулятивних механізмів.

Метою кваліфікаційної бакалаврської роботи є дослідити теоретично-методичне значення підходів до розуміння соціального підприємництва та підготувати пропозиції щодо розвитку соціального підприємництва в Україні.

Завдання кваліфікаційної бакалаврської роботи:

- Дослідити сутність соціального підприємництва, його класифікацію та основні підходи до розуміння вітчизняних та зарубіжних науковців.

- Проаналізувати досвід соціального підприємництва в світі: опис та порівняння особливостей та етапів розвитку соціального підприємництва в різних країнах.

- Дослідити напрямки розвитку соціального підприємництва в Україні: опис та порівняння стану та потенціалу розвитку соціального підприємництва в різних регіонах України.

-Проаналізувати діяльність вітчизняних та зарубіжних соціальних підприємств.

-Дослідити методичні підходи щодо оцінки соціального підприємництва: порівняння та оцінка ефективності методів оцінки діяльності соціальних підприємств в різних країнах.

-Проаналізувати законодавчу базу соціального підприємництва в Україні та порівняти з законодавством інших країн.

-Розробити комплекс рекомендацій щодо удосконалення управління соціальними підприємствами в Україні на основі проведених досліджень та аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Об'єктом бакалаврської роботи виступає процес розвитку соціального підприємництва в Україні та за кордоном.

Предметом роботи є сукупність теоретичних, методичних і практичних засад для оцінки рівня та аналізу стану соціального підприємництва в Україні та за кордоном. Можливість впровадження кращого зарубіжного досвіду в Україні.

Для вирішення зазначених завдань використовуються наступні **методи дослідження**: емпіричні методи, такі як порівняння, спостереження, вимірювання, синтез та аналіз інформації, що допомагають виявити проблематику дослідження, обґрунтувати її та здійснити теоретичну об'єктивізацію. Також застосовуються графічні методи, які слугують для обробки статистичних даних.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає у використанні зарубіжного досвіду для вдосконалення існуючого стану соціального підприємництва в Україні.

Характер виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи в ініціативному порядку.

Наукова апробація отриманих результатів:

- Загребельна Д.Р «Значення менеджменту якості в контексті розвитку соціальних підприємств» (В рамках ювілейної 90-ої щорічної студентської

наукової конференції «Інноваційні проєкти для післявоєнного відновлення та розвитку України» 18 травня 2023 р.)

- Загребельна Д.Р «Соціальне підприємництво в Україні у період воєнного часу» (В рамках ювілейної 90-ої щорічної студентської наукової конференції «Інноваційні проєкти для післявоєнного відновлення та розвитку України» 18 травня 2023 р.)

Інформаційна база дослідження представлена сучасними посібниками, науковими статтями, публікаціями в ЗМІ, спеціалізованими виданнями, тезами виступів на конференції, праці вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків, статистичні дані офіційних сайтів.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

1.1 Сутність соціального підприємництва

Ідея соціального підприємництва існує вже кілька десятиліть, зараз люди виявляють все більше інтересу до цієї бізнес-моделі, особливо через закладену здатність приносити стабільний дохід, а також надавати соціальний вплив.

По суті, соціальне підприємництво - це коли ви застосовуєте бізнес-стратегію для вирішення соціальної проблеми.

Соціальне підприємництво - це механізм створення соціальних змін через підприємницьку діяльність. Варто зазначити, що воно є зміною основних бізнесових концепцій. Ми, нарешті, можемо відійти від стандартного бачення підприємництва, яке стверджує, що існує базовий принцип - заробляти гроші, але це не можна робити одночасно з добрими справами. Соціальне підприємництво - це більше ніж соціальна відповідальність бізнесу. Соціальне підприємництво - це соціальна цінність та бізнесова модель в одній упаковці. Соціальне підприємництво - це зміна парадигми, що віддає перевагу не тільки отриманню прибутку, але й вирішенню соціальних проблем та задоволенню потреб громади. Відмінністю соціального підприємництва є те, що його мета полягає в досягненні соціальних результатів, а не максимізації прибутку. Такі підприємства можуть займатися різноманітними галузями, але їхнє головне призначення - робити життя людей кращим, вирішувати соціальні проблеми та підвищувати якість життя в цілому.

В Україні, на жаль, немає чіткого усвідомлення, що ж таке соціальне підприємництво. Навіть за кордоном ще не домовились щодо єдиного визначення та розуміння цієї категорії. Іноді соціальне підприємництво ототожнюють з благодійністю, що не є правильно! А іноді - про соціальне підприємництво говорять виключно як про **неприбуткову діяльність**, що теж не відповідає дійсності. Насправді, критерії відношення того чи іншого бізнесу до соціального можуть відрізнятись. Соціальне підприємництво - це про створення соціальної цінності, про допомогу людям, вирішення соціальних

проблем. Якщо у концепції зберігаються ці головні принципи, то шляхи та методи відходять на другий план, тим більше, що немає єдиного бачення сутності соціального підприємництва на сьогодні. Що ж таке соціальне підприємництво? Обидва слова окремо не викликають жодних сумнівів, проте це словосполучення часто трактується не вірно, особливо в Україні. Соціальне підприємництво асоціюється із неприбутковою діяльністю, що, як мінімум, вдвічі зменшує його значимість. Традиційно, в практичній діяльності, всі підприємства розділяються на прибуткові та неприбуткові. Розглянемо види підприємств за метою діяльності (рис. 1.1).

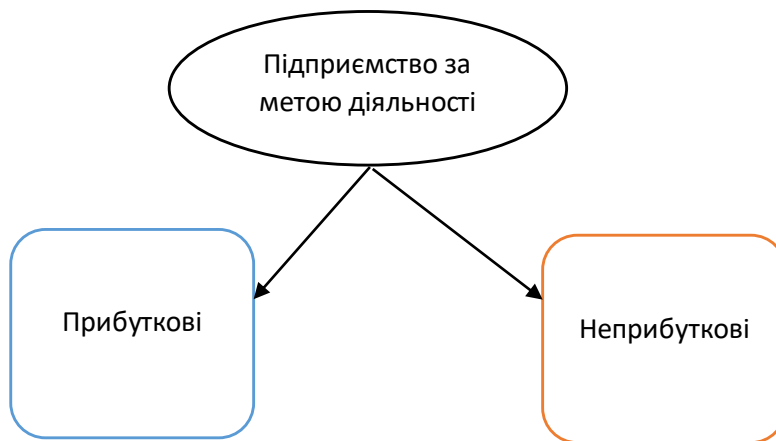

Рисунок 1.1 - Види підприємств за метою діяльності

Джерело: складено на основі [12].

Стаття 42 Господарського кодексу України передбачає, що підприємці мають право самостійно приймати ініціативи та реалізувати систематичне господарювання, приймаючи ризики, щоб добути прибутки та досягти економічних і соціальних поставлених завдань [1]. Якщо діяльність не має за мету отримання прибутку, то вона вважається некомерційною. Соціальне підприємництво пропонує новий спосіб ведення господарської діяльності, де головним пріоритетом є досягнення соціального результату. Важливо зазначити, що прибуток також може бути одержаний через здійснення цієї діяльності [1]. На нашу думку, поняття підприємництва розкрито добре, потрібно, щоб влада знайшла час та приділила увагу на соціальне підприємництво.

Визначень щодо соціального підприємництва існує досить багато. Це достатньо нова категорія в науковій літературі. Представники зарубіжної та вітчизняної науки по-різному тлумачать термін «соціальне підприємництво» (Табл.1.1).

Таблиця 1.1 – Визначення терміну «соціальне підприємництво» вітчизняними і зарубіжними науковцями.

Автор/школа	Трактування терміну «соціальне підприємництво»
MacMillan (Маргарет Олвен МакМіллан) [2]	Процес створення нових підприємств, який веде до соціальних покращень, створює підприємницьку та суспільну цінність;
Skoll Foundation [3]	агент змін соціуму, піонер інновацій, які винагороджують людство;
I. Марті та Дж. Майр[4]	процес створення вартості шляхом поєднання ресурсів організації в новий спосіб для реалізації можливостей, що сприяють створенню соціальної цінності, стимулюють соціальні зміни або дозволяють виявити соціальні потреби;
Б. Дрейтон [5]	інноваційний підхід, завдяки якому індивіди можуть вирішити серйозні соціальні проблеми, з якими стикається їх спільнота;
О. Фельдман (законопроект «Про соціальні підприємства») [7]	соціальним підприємством визначається суб'єкт господарювання, утворений юридичними та/або фізичними особами, пріоритетом діяльності якого є досягнення соціальних результатів, зокрема, у сфері охорони здоров'я, освіти, науки, культури, навколишнього середовища, надання соціальних послуг та підтримки соціально вразливих груп населення (безробітних, малозабезпечених, осіб похилого віку, осіб з інвалідністю та інших встановлених законодавством осіб.
Oxford University's Said Business School [6]	професійний, інноваційний та стійкий підхід до системних змін, які вирішують соціальні проблеми та опановують можливості ринку.

Джерело: складено автором на основі [2], [3], [4], [5], [6],[7].

Таких визначень в науковій літературі є десятки. Якщо спробувати їх узагальнити, то соціальне підприємництво є певним драйвером соціальних змін через підприємницьку діяльність в прибуткових та неприбуткових

умовах. Так, різноманітні благодійні фонди та громадські організації теж можуть бути представниками соціального підприємництва. Соціальні підприємництва є третім видом діяльності після прибуткового і не прибуткового, в деяких джерелах такі підприємства називають - гібридними. Розглянемо види діяльності підприємств (рис1.2.).

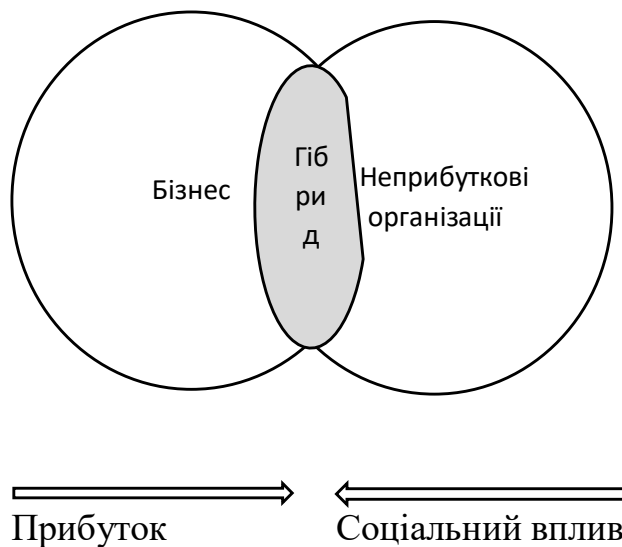

Рисунок 1.2 - Види діяльності підприємств

Джерело: складено на основі [8], [10].

Тобто, гібридний вид діяльності межує на межі фінансової вигоди та соціальної цінності. Саме ця соціальна цінність є іншим визначальним елементом для соціальних підприємств. Підприємство буде соціальним тільки в тому разі, якщо воно генерує цю соціальну цінність.

Щодо розуміння соціального підприємництва як категорії - важливим моментом є те, що на першому місці таких підприємств є орієнтація на місії, а не на прибуток. Тобто, якщо буде стояти вибір з двох управлінських рішень, одне з яких буде максимізувати прибуток, а інше - дотримуватись місії, то класичне підприємництво зупиниться на першому рішенні, а соціальне - на другому.

До основних характеристик відноситься інше ставлення до бізнес цінностей, місія, яка створює соціальну цінність, прибуток же відходить на другий план. «Соціальний» - в цьому випадку, означає, що такий бізнес

переймається проблемами соціуму і, що він, власне, функціонує в соціумі. Також – це означає і те, що люди спілкуються один з одним, бо це єдиний шлях зрозуміти проблеми, які потрібно вирішувати. Іншим важливим фактором діяльності соціального підприємства є максимальний ступінь персональної відповідальності за власний бізнес. Щоб поставити певний якір для вас, пропонуємо два важливих параметри, щоб віднести те чи інше підприємство до категорії соціальне. Отже, підприємство або організація може вважатися соціальним, якщо воно має бізнесову модель та створює соціальну цінність. Розглянемо головні параметри соціальних підприємств (рис. 1.3)

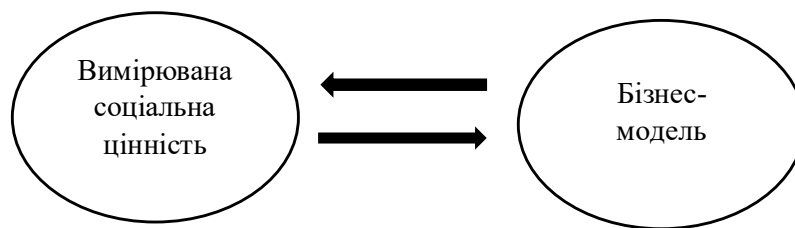

Рисунок 1.3 – Головні параметри соціальних підприємств

Джерело: складено на основі [8], [11].

Сутність вищевикладеного зводиться до того, що будь-яка, наприклад, благодійна організація, може стати соціальним підприємством, якщо буде мати бізнесову модель. З іншого боку - будь-яке комерційне підприємство може стати соціальним, якщо буде створювати соціальну цінність та значну частину ресурсів спрямує на неї ж.

Хто такий соціальний підприємець? Безперечно – це людина, яка займається соціальним підприємництвом, такі люди прагнуть зробити світ краще. Це твердження пояснює також, що соціальне підприємництво може бути маленькою частиною світу, наприклад - громадою, містом чи селом. Бажання і цілі таких людей є справжніми, найчастіше вони прагнуть соціальної справедливості.

Існує модель, яка описує поведінку соціальних підприємців - вона доволі проста і складається з двох основних компонентів.

Розглянемо модель заснування соціального підприємництва (рис. 1.4).

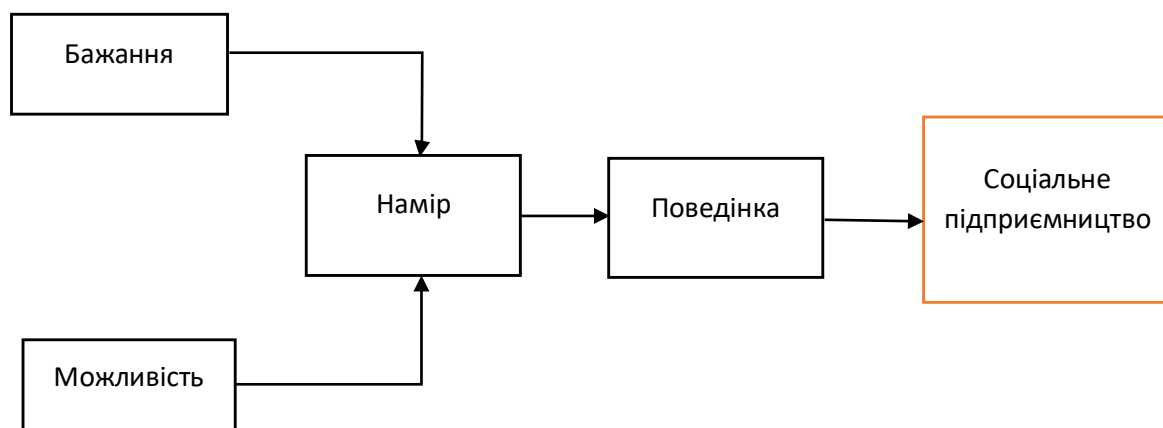

Рисунок 1.4 – Модель заснування соціального підприємництва.

Джерело: складено на основі [13].

Людям необхідні дві речі - бажання стати соціальним підприємцем та можливість, ці компоненти формуються на основі емоційних та когнітивних складових, а також самоефективності та соціальної підтримки. Все це разом формує намір, потім поведінку, яка формує шлях для створення соціального підприємства. Бажання робити власну справу для соціального підприємця дуже відрізняється від класичного підприємця, в першому випадку ці люди відчувають власну відповідальність перед суспільством, вони не можуть думати інакше.

1.2. Складові і класифікація соціального підприємництва

Соціальне підприємництво - це форма підприємництва, яка поєднує соціальну місію з підприємницькою діяльністю. Основна мета соціального підприємництва - це не тільки заробіток, але й вирішення соціальних проблем та задоволення потреб громади.

На нашу думку, складові соціального підприємництва - це основні елементи, що характеризують соціальні підприємства і визначають їх особливість та сутність. Ці складові включають різні аспекти організаційної структури, мети та цілей, способи взаємодії з громадою та соціальними проблемами.

Розглянемо складові соціального підприємництва з прикладами реалізації на зарубіжних соціальних підприємствах(Табл.1.2).

Таблиця 1.2 – Складові соціального підприємництва з прикладами реалізації на зарубіжних соціальних підприємствах.

Складові соціального підприємництва	Опис	Приклади реалізації на підприємствах
Соціальна місія	Основна мета соціального підприємства, що визначає його напрямок діяльності.	TOMS Shoes пожертвує одну пару взуття бідним дітям за кожну продану пару, Ben & Jerry's допомагає розвиватися місцевим громадам та підтримує біологічне землеробство.
Соціальна відповідальність	Відповідальність підприємства перед громадою, клієнтами, співробітниками та навколишнім середовищем.	The Body Shop використовує природні складові у своїх продуктах, Patagonia допомагає зберегти природу, Warby Parker надає окуляри потребуючим людям.
Підприємницька діяльність	Прибуткова діяльність соціального підприємства, що дозволяє забезпечити фінансування соціальної місії та розвивати бізнес.	Divine Chocolate закуповує какао-боби у фермерів у Гани та Шрі-Ланці за високу ціну, Greyston Bakery працює з бездомними та незайнятими людьми, надаючи їм робочі місця та навички.
Інновації	Застосування передових технологій та інноваційних концепцій з метою розв'язання соціальних проблем та покращення якості життя громади.	BioLite розробляє інноваційну кемпінгову плиту, що використовує відновлювальну енергію з метою зниження викидів в атмосферу.

Партнерство	Укладання угод та співпраця з іншими організаціями, громадами та урядовими структурами для досягнення соціальної мети та забезпечення підтримки у розвитку.	TOMS, який співпрацює з громадськими організаціями та урядовими структурами для покращення здоров'я та освіти в бідних країнах.
-------------	---	---

Джерело: складено автором на основі [7]

Дана таблиця містить складові соціального підприємництва, які можуть бути використані для створення та успішної реалізації соціального підприємства.

Перший стовпчик містить п'ять складових: соціальну місію, соціальну відповідальність, підприємницьку діяльність, партнерство та інновації.

Другий стовпчик містить загальний опис кожної зі складових, що дозволяє зрозуміти, що саме підприємство може реалізувати за допомогою кожної зі складових.

Третій стовпчик містить приклади реалізації кожної зі складових на соціальних підприємствах. Ці приклади можуть бути використані для створення та успішної реалізації соціального підприємства відповідно до його місії та цілей. Крім того, в таблиці також присутні додаткові складові, такі як підприємницька діяльність, партнерство та інновації, які можуть допомогти у розширенні діяльності та реалізації місії соціального підприємства.

Отже, дана таблиця може бути корисною для тих, хто прагне зрозуміти, які складові використовуються в соціальному підприємстві та як їх можна використовувати для успішної реалізації соціальної місії та цілей.

Розглянемо складові соціального підприємництва за Грегорі Дізом (рис1.5).

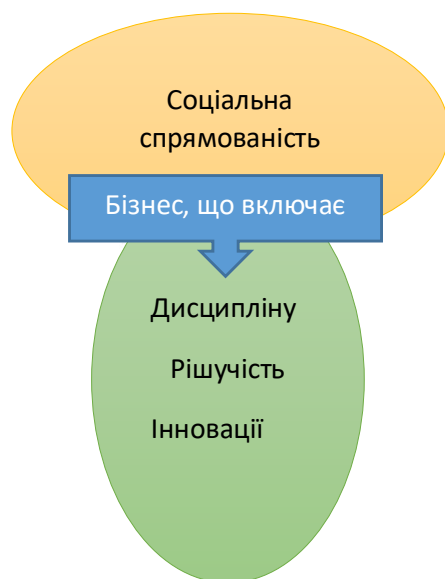

Рисунок 1.5 - Ілюстрація складових соціального підприємництва за Грегорі Дізом

Джерело: складено на основі [9].

Ідея соціального підприємництва сьогодні дуже актуальна, на думку Грегорі Діса. За його словами, суспільство поступово готується до вирішення багатьох соціальних проблем підприємницькими методами. Це пояснюється тим, що соціальне підприємництво поєднує в собі соціальну спрямованість з підприємницькою дисципліною, рішучістю та інноваційністю. За словами Грегорі Діса, соціальне підприємництво покликане створювати нові моделі соціально- значимої діяльності у 21 столітті [9].

Кожен із науковців пропонує свою типологію соціальних підприємств, тому, на даний момент, не існує єдиної класифікації соціальних підприємств.

Ш. Захра і Д. Неубаум запропонували класифікацію соціальних підприємств за типами з метою створення основи для подальших досліджень різних типів соціального підприємництва. Їх методологія має особливу характеристику - географічне розміщення різних типів соціальних підприємств та їх роль у формуванні соціально-

підприємницької поведінки. Ця класифікація дозволяє дізнатись, як географічні зони впливають на соціум, формуються очікування, мотиви, процеси прийняття рішень і цінності [10].

Г. Борзага та Г. Галер запропонували типологію соціального бізнесу в залежності від типу організації. Згідно з цією типологією, соціальні бізнеси можуть бути розподілені на чотири категорії:

1. Традиційні неприбуткові організації - це організації, які не мають прибуткової мети, але займаються соціальними проблемами.
2. Соціально орієнтовані неприбуткові бізнес-підприємства - це організації, які використовують підходи бізнесу для розв'язання соціальних проблем.
3. Гібридні організації - це організації, які мають як соціальні, так і комерційні цілі.
4. Соціально орієнтовані комерційні бізнес-підприємства - це організації, які мають комерційну мету, але водночас ставлять перед собою соціальну місію.

Ця типологія дозволяє більш точно розмежовувати різні типи соціальних бізнесів та сприяє подальшому розвитку досліджень в галузі соціального підприємництва [10]. Ця типологія включає соціальну категорію (підприємства, що займаються соціальною діяльністю).

Г. Давидовська визначає дві основні категорії соціальних підприємств:

1. Ті, що надають соціальні послуги суспільству, такі як допомога бездомним, медичні послуги для вразливих верств населення, навчання тощо.
2. Ті, що допомагають забезпечувати працевлаштування особам, які є соціально вразливими, зокрема молоді, жінок, інвалідів, людей з обмеженими можливостями та іншим групам.

Крім того, Г. Давидовська класифікує соціальні підприємства на самоокупні та прибуткові, залежно від рівня прибутковості суб'єкта господарювання та створюваного соціального ефекту. Самоокупні

соціальні підприємства здатні покривати свої витрати зі збуту товарів чи послуг, тоді як прибуткові підприємства здатні отримувати прибуток для подальшого інвестування у соціальні проекти[12].

Зі сказаного раніше випливає, що Захра і Неубаум запропонували класифікацію соціальних підприємств, яка базується на їх соціальних цілях та географічному розташуванні, що може бути корисною для дослідження різних типів соціального підприємництва. Однак, класифікація Борзага та Галера залежно від типу організації соціального бізнесу є також важливою, оскільки вона допомагає розрізняти різні форми соціального підприємництва.

Щодо класифікації Давидовської, ми погоджуємося з її підходом до поділу соціальних підприємств на ті, що надають соціальні послуги та ті, що працевлаштовують соціально вразливі верстви населення, а також її розрізнення на самоокупні та прибуткові соціальні підприємства залежно від рівня прибутковості та створюваного соціального ефекту.

Отже, ми вважаємо, що комбінація різних підходів до класифікації соціальних підприємств може бути корисною для розуміння та дослідження цієї форми бізнесу.

В залежності від типології соціальних підприємств може визначатися їх рівень інтеграції та орієнтація на місію соціальних програм в бізнес-процеси.

Якщо підприємства виступають у формі вбудованих соціальних підприємств, то їхньою головною метою є здійснення соціальної місії. Такі підприємства мають потужний синергетичний ефект: вони створюють соціальну цінність, при цьому генеруючи економічну цінність для фінансування соціальних програм. Одним з поширених способів реалізації місії у таких підприємств є комерціалізація соціальних послуг.

З іншого боку, соціальне підприємство, не пов'язане з місією, – це підприємство, що зосереджується на підприємницькій діяльності зі соціальною спрямованістю, яка має "маркетингове або брендове значення".

Таке підприємство співпрацює з неприбутковою організацією, що надає соціальні послуги, де отримання прибутку є головним мотивом для підприємця. Соціальні підприємства, не пов'язані з місією, зазвичай приймають форму зовнішніх соціальних підприємств.

Отже, вбудовані соціальні підприємства – це підприємства, які зосереджені на реалізації соціальних програм як основного виду підприємницької діяльності [12].

Розглянемо класифікацію соціальних підприємств (рис.1.6).

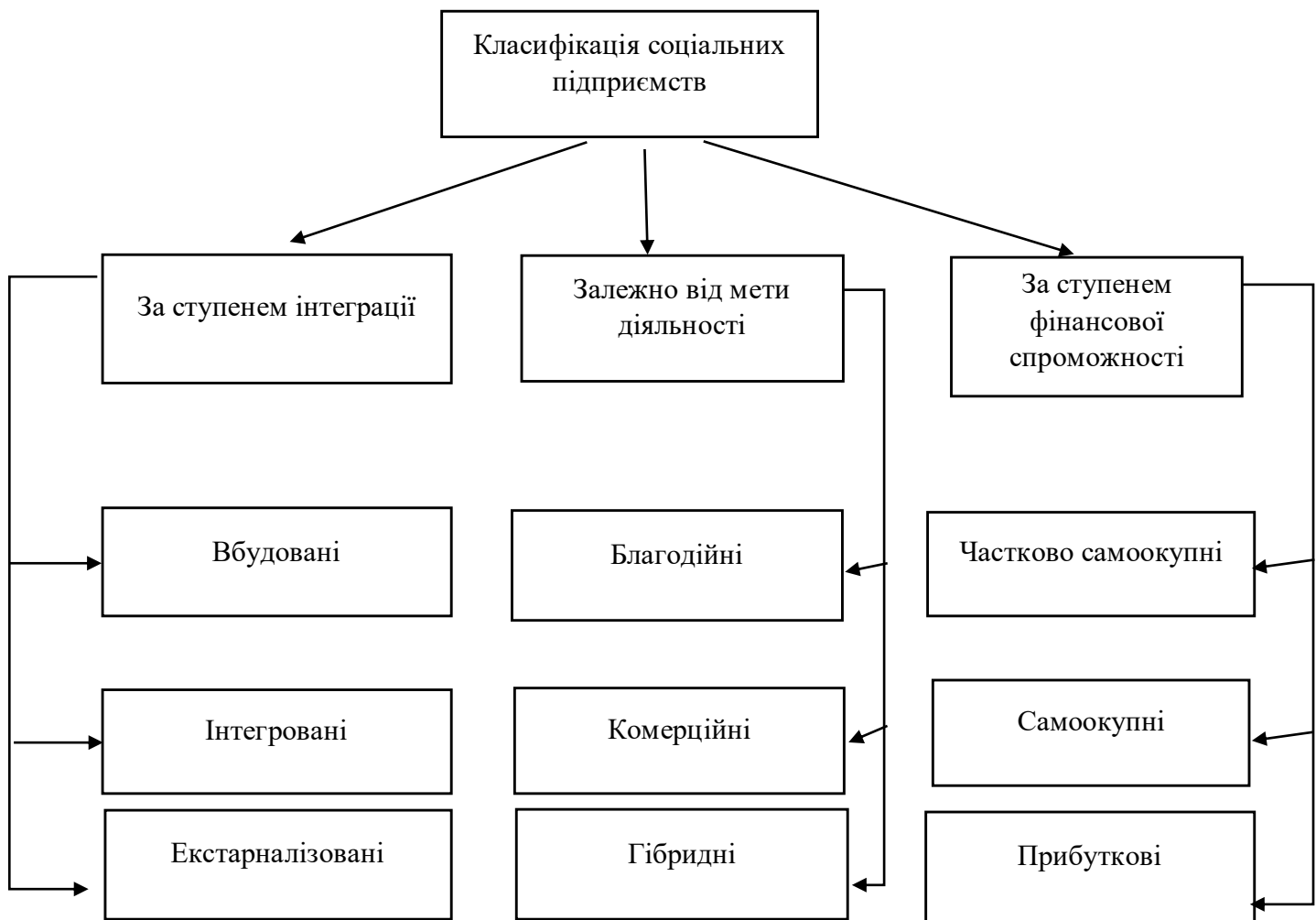

Рисунок 1.6 - Класифікація соціальних підприємств

Джерело: складено автором на основі [8], [11].

1. За ступенем інтеграції:

- Вбудовані підприємства: неприбуткові організації, створені спеціально для вирішення певних соціальних проблем.

- Інтегровані підприємства: підприємства, створені неприбутковими організаціями з метою фінансування реалізації їх соціальних програм.
- Екстарналізовані підприємства: підприємства, створені неприбутковими організаціями, чий соціально-орієнтований бізнес не пов'язаний безпосередньо або через фінансування з організаціями-замовниками[11].

2. За метою діяльності:

- Благодійні підприємства: соціальні підприємства, які спрямовані на розв'язання соціальних проблем і фінансуються за рахунок спонсорських та благодійних внесків.
- Комерційні підприємства: підприємства, які виготовляють товари, надають послуги або виконують роботи, з метою створення економічної цінності.
- Гібридні підприємства: підприємства, які поєднують створення як соціальної, так і економічної цінності, а отриманий прибуток використовується для реалізації соціальної місії і забезпечення зростання як соціальних, так і економічних результатів[8].

3. За ступенем фінансової самостійності можна класифікувати соціальні підприємства наступним чином:

- Частково самофінансовані: ці підприємства залежать від залучення зовнішніх джерел фінансування, оскільки частина витрат на вирішення соціальних проблем покривається через бізнес-діяльність.
- Самофінансовані: ці підприємства здатні покрити витрати та видатки на вирішення соціальних проблем за рахунок доходів, отриманих від своєї бізнес-діяльності.
- Прибуткові: ці соціальні підприємства використовують чистий прибуток для реалізації своїх соціальних цілей [8].

Можемо зробити висновок, що типологія соціального підприємництва знаходиться на етапі формування і ще може змінитись, тобто є кілька

питань, що залишаються невирішеними і суперечливими стосовно класифікації і визначення соціального підприємництва в Україні.

1.3. Нормативно-правове забезпечення соціального підприємництва

Нормативно-правове забезпечення соціального підприємництва є дуже важливим для розвитку соціальної економіки та підтримки суспільної відповідальності бізнесу. Це дозволяє забезпечити відповідність діяльності соціальних підприємств вимогам законодавства та створити сприятливі умови для їхнього функціонування та розвитку.

Наявність чіткої та зрозумілої правової бази дозволяє залучати більше інвестицій в соціальні підприємства, що збільшує їхні можливості для розширення діяльності та підвищення ефективності. Також, нормативно-правове забезпечення сприяє забезпеченню прав споживачів та працівників соціальних підприємств, підвищенню їх соціального захисту та забезпеченню стабільності їхньої роботи.

Отже, можна зробити висновок, що нормативно-правове забезпечення соціального підприємництва є необхідним та важливим елементом розвитку соціальної економіки, який забезпечує правову відповідність діяльності соціальних підприємств та створює сприятливі умови для їхнього розвитку та ефективної роботи. В світі існують різні організаційно-правові форми *(Додаток А)*.

Аналізуючи таблицю нормативно-правового забезпечення соціального підприємництва у різних країнах світу, можна зробити наступні висновки:

1. Більшість країн світу мають законодавство, яке регулює діяльність соціальних підприємств. Це свідчить про значимість соціального підприємництва як напрямку економіки та його ролі в соціальному розвитку країн.
2. Відповідальність та форма власності соціальних підприємств в кожній країні може відрізнятися. Наприклад, в деяких країнах соціальні

підприємства можуть бути власністю держави або громадських організацій, в той час як у інших країнах вони можуть бути приватними.

3. Законодавство країн містить різні норми щодо спрощення процедур створення та реєстрації соціальних підприємств, підтримки їх діяльності та забезпечення їх стабільності. Це може впливати на розвиток соціального підприємництва та сприяти його зростанню.
4. Національна специфіка кожної країни може відображатися у різних аспектах регулювання соціального підприємництва, наприклад, у визначенні його цілей, соціальної місії та галузевих переваг [30].

Загалом, наявність нормативно-правового забезпечення соціального підприємництва в різних країнах світу може слугувати прикладом для розвитку відповідної сфери в Україні та сприяти позитивним змінам в соціально-економічному розвитку країни.

Українське правове середовище надає можливість займатися соціально-підприємницькою діяльністю за такими організаційно-правовими формами:

1. Громадські організації (ГО)
2. Асоціації (об'єднання) громадян
3. Фонди
4. Товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ)
5. Акціонерні товариства (АТ)
6. Кооперативи[20].

Для здійснення соціально-підприємницької діяльності можуть бути використані будь-які з перерахованих організаційно-правових форм, але кожна з них має свої особливості та обмеження, які слід враховувати при виборі підходящої форми. Наприклад, ГО та асоціації (об'єднання) громадян не можуть отримувати прибуток зі своєї діяльності, тоді як ТОВ та АТ можуть. Фонди зазвичай займаються збором благодійних внесків та їх розподілом, а кооперативи — спільною діяльністю своїх учасників. При виборі організаційно-правової форми слід враховувати не лише особливості

діяльності, але й законодавчі вимоги, такі як процедури реєстрації, оподаткування та звітності.

За порівняльним аналізом було доведено, що специфіка країни є високою, а для розвитку соціального підприємництва не обов'язково необхідне спеціальне законодавство[14]. На даний момент, в Україні відсутній закон, який би регулював діяльність соціальних підприємств. Проте, це не перешкода для їх розвитку, оскільки можуть функціонувати у рамках правових форм, передбачених законодавством. У 2006 році було створено проект "Мережа громадянської дії в Україні" (UCAN), який надав кількість грантів для розвитку соціальних підприємств у країні. Українське законодавство дозволяє здійснювати соціально-підприємницьку діяльність у таких організаційно-правових формах, як організації громадянського суспільства, підприємницькі суб'єкти приватного права, та через український товариств з обмеженою відповідальністю [20].

На нашу думку, для українських компаній важливо взяти до уваги досвід зарубіжних країн та створити для України нормативно-правову базу. Сформувати умови прямого та непрямого державного фінансування та участі у грантових конкурсах. Обов'язковими елементами закону повинні стати пільги для отримання соціальних виплат, їх чіткий опис та реалізація.

Нормативно-правове забезпечення соціального підприємництва є дуже важливим елементом розвитку соціальної економіки в усьому світі. У різних країнах наявні різні законодавчі акти та регуляторні механізми, які регулюють діяльність соціальних підприємств, забезпечують їхній розвиток та сприяють забезпеченню потреб соціальних груп.

При цьому, багато країн зараз віддають перевагу розвитку соціального підприємництва та прийняттю відповідних законодавчих актів, які сприяють його розвитку. У таких країнах, як США, Велика Британія, Канада та Франція, соціальні підприємства відіграють важливу роль у забезпеченні соціальної справедливості та економічного розвитку.

В Україні також є деякі законодавчі акти, які регулюють діяльність соціальних підприємств, але ця сфера все ще потребує дальшого розвитку та вдосконалення законодавства. Нормативно-правове забезпечення соціального підприємництва в Україні має бути більш деталізованим та прозорим, з урахуванням особливостей розвитку цієї сфери в країні. Це допоможе забезпечити зростання кількості та різноманітності соціальних підприємств, покращення їхньої діяльності та впровадження інновацій в цю галузь.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА

2.1. Тенденції розвитку соціального підприємництва у світі

Існують сучасні тенденції у соціальному підприємництві, які були зафіксовані в різних країнах за період 2019-2022 років *(Додаток Б)*.

Даний додаток містить інформацію про сучасні тенденції у соціальному підприємництві, які були зафіксовані в різних країнах світу за період з 2019 по 2022 років. У таблиці вказані країни, де були зареєстровані ці тенденції, зокрема Іспанія, Японія, Китай, Італія, країни Африки, Франція, Америка, Нідерланди, Швейцарія та Швеція. Ці тенденції можуть бути пов'язані зі змінами в соціально-економічному середовищі країн, технологічними змінами, розвитком нових видів бізнесу тощо. Крім того, таблиця містить інформацію про роки, коли ці тенденції були виявлені, що дає можливість спостерігати за їхнім розвитком та динамікою.

З таблиці "Сучасні тенденції соціального підприємництва у світі за 2019-2022 рік" можна зробити кілька висновків:

1. Соціальне підприємництво набуває все більшої популярності як у всесвітньому масштабі, так і у різних країнах світу.
2. Іспанія, Японія, Китай, Італія, Франція, країни Африки, Нідерланди, Швейцарія та Швеція є країнами, де розвивається соціальне підприємництво.
3. Тенденції соціального підприємництва в цих країнах можуть бути різними, що вказує на те, що кожна країна має власний підхід до соціального підприємництва.
4. Рік 2022 показує, що ці тенденції не зупиняються і соціальне підприємництво продовжує розвиватися в різних країнах світу.

Сутність вищевикладеного зводиться до того, що соціальне підприємництво є важливою складовою суспільно-економічного розвитку будь-якої країни, в тому числі і України. Впровадження тенденцій соціального

підприємництва може стати додатковим стимулом для розвитку української економіки та соціальної сфери.

Пропонуємо розглянути на нашу думку топ відомих соціальних підприємств у світі:

Рисунок.2.1. Топ відомих соціальних підприємств у світі

Джерело: складено автором [23], [12]

У світі існує багато відомих соціальних підприємств, які створюють соціальну цінність і допомагають змінювати світ. Зокрема, на нашу думку, топ-4 найвідоміших соціальних підприємств у світі включає в себе наступні організації: Ashoka, Grameen Bank, water.org та TOMS.

- Ashoka підтримує соціальних підприємців по всьому світу, які діють з метою зміни світу. Це дозволяє їм започатковувати соціальні підприємства та створювати соціальну цінність.

- Grameen Bank працює в галузі мікрофінансування та допомагає малозабезпеченим людям отримувати доступ до фінансових можливостей.
- Water.org бореться з проблемами бідності та антисанітарії шляхом створення бізнес-систем, які дозволяють людям отримувати доступні кредити для доступу до питної води.
- TOMS - це соціальний бренд, який дарує пару взуття людям у країнах з низьким рівнем життя за кожен куплений пару взуття. Це допомагає людям отримувати доступ до необхідного забезпечення та сприяє соціальній рівності [23].

Усі чотири організації мають суттєвий вплив на світ та допомагають робити його кращим. Вони показують, що бізнес може бути ефективним і соціально відповідальним одночасно [12].

В результаті дослідження, яке було наведено, можна зробити висновок, що соціальні підприємства займають все більш вагомую позицію в світі, пропонуючи інноваційні рішення для соціальних проблем. У розглянутих прикладах, можна побачити, що ці організації працюють з різними проблемами, від бідності та доступу до питної води до соціального підприємництва, і вони діють в різних країнах світу.

Ці соціальні підприємства демонструють, що соціальна відповідальність може і повинна стати важливим аспектом бізнесу. Ці організації не тільки створюють соціальну цінність, але й допомагають розвивати інноваційні рішення, які змінюють світ на краще.

У цілому можна зробити висновок, що соціальні підприємства є важливими інструментами для досягнення соціальних та екологічних цілей в світі. Вони дозволяють займатися соціальною підтримкою, мікрокредитуванням, боротьбою з бідністю, підтримкою розвитку громад та багато іншого. Ці організації не тільки забезпечують соціальну користь, але також підтримують інновації та розвиток, що забезпечує сталий розвиток суспільства.

В результаті дослідження, яке було наведено, можна зробити висновок, що соціальні підприємства займають все більш вагому позицію в світі, пропонуючи інноваційні рішення для соціальних проблем. У розглянутих прикладах, можна побачити, що ці організації працюють з різними проблемами, від бідності та доступу до питної води до соціального підприємництва, і вони діють в різних країнах світу.

Можна взагалі зазначити, що соціальне підприємництво є важливою складовою суспільно-економічного розвитку будь-якої країни, в тому числі і України. Впровадження тенденцій соціального підприємництва може стати додатковим стимулом для розвитку української економіки та соціальної сфери. На основі табличних даних можна зробити висновок, що у країнах світу, таких як США та Іспанія, успішно впроваджуються сучасні тенденції соціального підприємництва. Реалізація таких тенденцій дозволяє створити нові можливості для соціального розвитку країни, покращити економічний стан суспільства та зменшити соціальні проблеми.

У зв'язку з цим, важливо для України також впроваджувати подібні тенденції соціального підприємництва, що може допомогти вирішувати соціальні проблеми в країні та забезпечувати сталість соціального розвитку. Реалізація таких ініціатив може бути важливим кроком для зміцнення економіки та соціальної стабільності в Україні.

2.2. Стан соціального підприємництва в Україні

У сучасному світі соціальне підприємництво стає все більш актуальним і значущим явищем, спрямованим на вирішення соціальних проблем та покращення якості життя людей. Україна не є винятком, і в країні діють численні соціальні підприємства, що займаються різноманітними напрямками діяльності. Для кращого розуміння різносторонності соціального підприємництва в Україні, пропонуємо ознайомитися з таблицею 2.2, яка наводить основні напрямки діяльності соціальних підприємств та приклади таких організацій. Ця таблиця допоможе краще усвідомити масштаби та важливість соціального

підприємництва в Україні, а також зрозуміти, яким чином воно сприяє покращенню якості життя громадян та вирішенню соціальних проблем країни.

Таблиця 2.2 – Напрямки діяльності соціальних підприємств в Україні

Напрямки діяльності	Опис	Приклади соціальних підприємств
Екологічно стійке виробництво та переробка відходів	Соціальні підприємства займаються виготовленням екологічно чистих товарів та послуг, а також переробкою відходів з метою зменшення негативного впливу на довкілля	SocialBoost, Ecoservice, Green City, EcoWay, EcoPro, RecyClean, GreenCycle, Zero Waste
Соціально-орієнтоване будівництво та житлово-комунальні послуги	Соціальні підприємства займаються будівництвом доступного житла для малозабезпечених верств населення, а також наданням житлово-комунальних послуг зі знижкою або безкоштовно	Соціальне Будівництво, Житлове Кооператив "Дружба", Дім на місці, Гуртожиток, Соціальний Проект, Надія, Солідарність, Разом
Соціальна реабілітація та підтримка учасників АТО	Соціальні підприємства забезпечують реабілітаційну допомогу, професійне навчання, розвиток бізнесу та соціальну підтримку учасникам АТО	Відкритий Світ, Нова Ідея, Соціальна Допомога, Надія, Оселя, Південний Хрест, Підтримка, Соціальний Компас, "Нова Доба, Соціально-психологічний центр "Добра Країна", Соціальний центр "Соціальний простір").
Розвиток місцевих громад та культури	Соціальні підприємства здійснюють проекти з розвитку місцевих громад та культури, проводять соціальні заходи та культурні події, сприяють розвитку туризму та краєзнавства	Громада, Культурний Центр "Перспектива", Культурна Лабораторія, Культурний Дім, Мистецька Сім'я, Розвиток Тернопільщини, Соціальний Центр, Сім'я "Творчий Дім"

Продовження таблиці 2.2

Соціальна підтримка дітей, молоді та сімей	Соціальні підприємства забезпечують соціальну підтримку дітям, молоді та сім'ям у складних життєвих ситуаціях, здійснюють проекти з професійної орієнтації та підтримки розвитку молодіжного підприємництва	"Соціальний фонд "Серце до Серця""
Інноваційні технології	Соціальні підприємства розробляють та впроваджують інноваційні технології, які сприяють зниженню негативного впливу на довкілля, поліпшенню якості життя та здоров'я людей. Наприклад, це можуть бути виробництво альтернативних джерел енергії, розробка медичних технологій.	"Innovation Social"

Джерело: складено автором на основі [31]

Ця таблиця відображає сучасні напрями діяльності соціальних підприємств в Україні. Можна побачити, що серед головних напрямів є розвиток місцевих громад та культури, соціальна підтримка дітей, молоді та сімей, IT-послуги, екологічна діяльність, розвиток громади та інноваційні технології.

Ці напрями відображають потреби суспільства та ринку, а також важливі пріоритети для держави в контексті сталого розвитку та соціальної відповідальності бізнесу. Зокрема, у зв'язку зі зростанням екологічних проблем, соціальні підприємства займаються екологічними технологіями та відновлювальною енергетикою.

Також значимими напрямками діяльності є розвиток місцевих громад та культури, що відображає зусилля соціальних підприємств у забезпеченні сталого розвитку регіонів та підтримці культурної спадщини. Соціальна підтримка дітей, молоді та сімей є також важливою проблемою в Україні, а

соціальні підприємства займаються наданням різних послуг та допомогою в цьому напрямі.

Нарешті, ІТ-послуги та інноваційні технології відображають зміни в бізнес-середовищі та необхідність застосування новітніх технологій у роботі соціальних підприємств. Загалом, можна стверджувати, що сучасні соціальні підприємства в Україні активно адаптуються до сучасних викликів та пріоритетів суспільства.

На нашу думку, у зв'язку з розвитком цих напрямів діяльності, держава повинна створювати сприятливі умови для розвитку соціального підприємництва, зокрема, шляхом спрощення процедур реєстрації, надання пільг та підтримки у фінансовому плані.

Таким чином, соціальні підприємства можуть відігравати важливу роль у покращенні якості життя населення та створенні стійкого економічного розвитку в країні.

В Україні процес створення соціальних підприємств знаходиться на початковій стадії розвитку, однак є кілька відомих вдалих соціальних підприємств в Україні. Розглянемо топ п'ять відомих соціальних підприємств в Україні(табл 2.3).

Таблиця 2.3 - Топ п'ять відомих соціальних підприємств в Україні.

Назва	Тип	Соціальна цінність
«Urban Space 100»	ресторан в місті Івано-Франківськ	створення комфортних умов для життя в місті Івано-Франківськ;
«Горіховий дім»	пекарня в місті Львів	допомога жінкам, які її дуже потребують;
«Дивовижні»	громадська організація	соціальна відповідальність
«Prozorro»	платформа публічної закупівлі	величезна сума грошей, які були інструментом корупції, а зараз працюють ефективно.

«Pizza Veterano»	піцерія	допомога учасникам бойових дій на Сході України адаптуватися до мирного життя.
------------------	---------	--

Джерело: складено на основі [21,] [22,] [23]

Перший приклад, «Urban Space 100» - це приклад успішного соціального підприємства, що стало таким за допомогою фандрайзингу - це ресторан, унікальність якого в тому, що інвесторами стали сто соціально-активних людей, що об'єдналися заради розвитку міста Івано-Франківськ. Команда «Urban Space 100» провела результативний фандрайзинг та змогла переконати людей в тому, що проект вартий уваги [21]. Ресторан працює та генерує прибуток, який направляється на реалізацію міських проектів. Важливим елементом соціального підприємства є те, що рішення, які саме проекти будуть фінансуватися, приймаються інвесторами ресторану. Операційне управління рестораном здійснюється професійною компанією [17].

Отже, на нашу думку «Urban Space 100» створили важливе соціальне підприємництво для України та переконали всіх підприємців в можливості робити ефективні соціальні підприємства.

Засновники ресторану створили у Івано-Франківську платформу «Тепле місто», яка об'єднала в собі різні соціальні проекти в тому числі і «Urban Space 100». Соціальна цінність «Urban Space 100» та «Теплого міста» - це створення комфортних умов для життя в місті Івано-Франківськ.

Другим прикладом є «Горіховий дім» - цей бізнес розпочався як громадська організація «Народна допомога», яка опікувалась проблемами жінок в складних- життєвих обставинах, наприклад, опинились на вулиці. Організація займалась їх соціалізацією, спочатку за грантові кошти, а потім з'явилася ідея створити бізнес- модель, яка б надавала можливість підтримувати організацію власними силами - так виникла пекарня «Горіховий дім», яка не тільки отримує прибуток для фінансування жіночого центру, але і

надає місце професійній інтеграції для жінок. Засновниками соціального бізнесу довелося вчитися веденню справ та виробничим процесам. Зараз пекарня працює двадцять чотири години на добу та випікає більше як півтори тони продукції на місяць. Клієнтами є магазини, кафе, приватні особи та компанії. Громадська організація «Народна допомога» працює у форматі юридичної особи, а пекарня - як фізична особа-підприємець. Разом вони формують соціальне підприємство «Горіховий дім». Соціальна цінність цього бізнесу – це допомога жінкам, які її дуже потребують[22].

Іншим вдалим прикладом соціального підприємництва є громадська організація «Дивовижні», це відкрита спільнота людей, які розуміють свою відповідальність за світ навколо, діють, не чекаючи змін та цінують людську гідність, взаємоповагу та свободу. Ця організація зосереджується на розвитку соціальної відповідальності, вони організовують численні суспільно-корисні заходи в різних містах України. Серед заходів: створення мистецьких інсталяцій на вулицях, прибирання парків, соціальні марафони, корисні тімбілдинги. Це якраз той випадок, який добре показує різницю між соціальною відповідальністю та соціальним підприємництвом. «Дивовижні» є соціальним підприємством, тому що вони мають бізнес-модель, що генерує частину доходів, а їх продукт - це соціальна відповідальність. Отже, цінністю соціального підприємництва «Дивовижні», яку вони створюють, якраз і є цей специфічний продукт[22].

Четвертим прикладом є «Prozorro» - завдяки цій платформі публічної закупівлі Україна вже зекономила мільярди гривень. «Prozorro» росте та розвивається, створюючи нові напрями діяльності. Цікаво те, що в його основі лежить бізнесова модель, яка дозволяє заробляти гроші не тільки на підтримку платформи, але й надає можливість заробляти іншим. Соціальна цінність «Prozorro» - це величезна сума грошей, які були інструментом корупції, а зараз працюють ефективно.

П'ятим прикладом є «Pizza Veterano» - це приклад соціального підприємництва створеного колишнім війном АТО - Леонідом Остальцевим. Позитивними сторонами «Pizza Veterano» є:

- працевлаштовує ветеранів та постраждалих від збройних конфліктів;
- має систему «підвішених» піц – кожен бажаючий може купити піцу, щоб її передали до військового шпиталю;
- 10% чистого прибутку спрямовується на допомогу постраждалим від збройних конфліктів.

Соціальна цінність «Pizza Veterano» - це допомога учасникам бойових дій на сході України адаптуватися до мирного життя.

Проаналізувавши каталог соціальних підприємств України 2016–2017 рр., слід зазначити, що із 150 соціальних підприємств - у 65 соціальних підприємств керівниками є жінки і у 85 – чоловіки. Серед представлених в каталозі соціальних підприємств, за останні 10 років (з 2008 до 2017 року) було зареєстровано 112 СП, з них 66 СП були зареєстровані у 2016-2015 рр [17]. Найстаріше соціальне підприємство було відкрито у 1933 році (див. рис.2.2). Збір та доступність інформації про соціальні підприємства в Україні є складним завданням, оскільки різні міністерства надають різну кількість підприємств і розходяться в підходах до збору даних. Це призводить до значних відхилень у числілі підприємств, які згадуються в різних джерелах та каталогах. Не всі соціальні підприємства також можуть бути зареєстровані або включені в офіційні реєстри, що ускладнює отримання точних даних про загальну кількість підприємств.

Кожне міністерство має свою власну перспективу та методологію розрахунку кількості соціальних підприємств, що призводить до великих розбіжностей між офіційною статистикою, наданою різними міністерствами, та фактичними показниками. Недостатність конкретних і узгоджених даних про кількість соціальних підприємств ставить під загрозу можливості аналізу та вивчення цієї галузі.

Виправлення цієї ситуації вимагає уваги та координації з боку урядових органів для створення єдиної та надійної системи, яка б включала всі соціальні підприємства та забезпечувала зручний доступ до їхньої інформації. Це допомогло б дослідникам, підприємцям та громадськості отримати об'єктивне уявлення про розвиток соціального підприємництва в Україні.

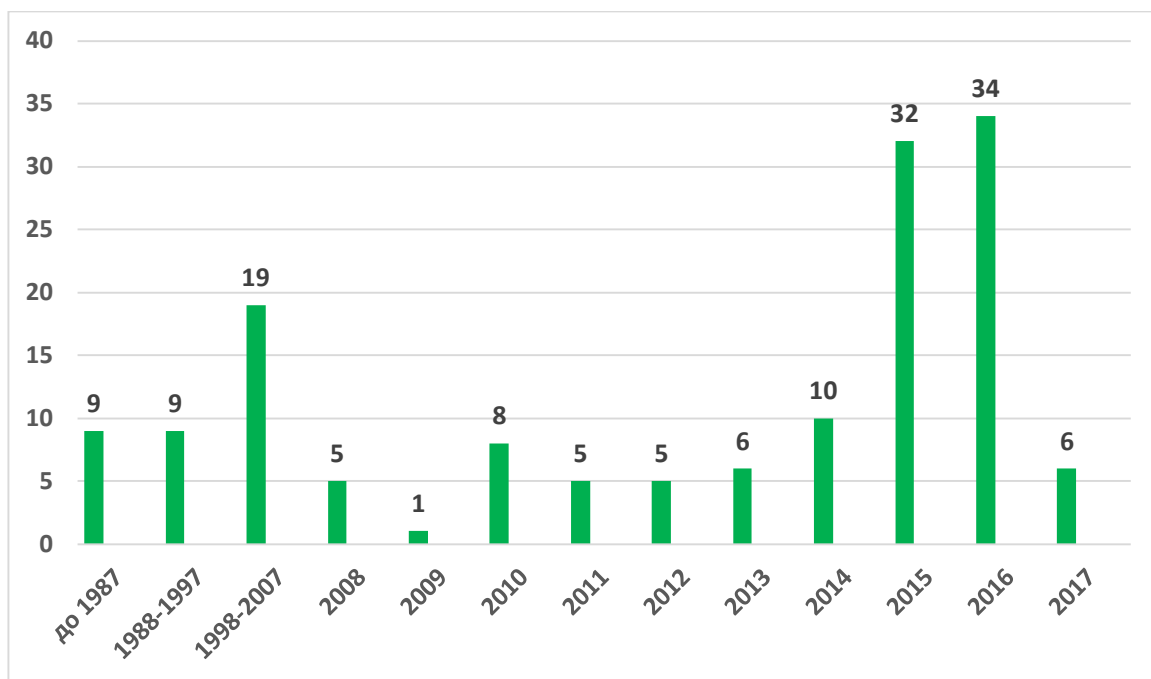

Рисунок 2.2-Дата заснування соціальних підприємств в Україні

Джерело: складено автором на основі [17].

За даними каталогу, складеного на основі анкет, отриманих у 2017 році, можна зробити кілька висновків щодо розташування соціальних підприємств в Україні:

1.Київська область є провідною щодо кількості соціальних підприємств. Загалом, в цій області знаходиться 38 соціальних підприємств, з яких 30 знаходяться безпосередньо у місті Києві. Це свідчить про високу активність і розвиток соціального підприємництва в столиці та її околицях.

2.Львівська область займає друге місце за кількістю соціальних підприємств. У цій області зареєстровано 15 соціальних підприємств. Це може свідчити про значну роль соціального підприємництва у Львові та його околицях, а також про підтримку соціальних ініціатив у регіоні.

3.Полтавська область посідає третє місце за кількістю соціальних підприємств, зареєстрованих у каталозі. У цій області функціонує 9 соціальних підприємств. Це може свідчити про певний рівень соціального підприємництва та інтерес до створення підприємств з соціальною спрямованістю у регіоні.

4.Загалом, у каталозі зареєстровано 122 соціальних підприємства, які розташовані в містах. Крім того, є 4 соціальних підприємства у селищах міського типу та 24 - в селах. Це свідчить про те, що соціальні підприємства поширені не тільки у великих містах, але і в менших населених пунктах, включаючи сільські території [17].

До каталогу соціальних підприємств увійшли компанії, що представляють майже всі області України, окрім Рівненської області (див.рис.2.3).

Рисунок 2.3- Розташування соціальних підприємств в Україні станом на 2017 рік

Джерело: складено автором на основі [17].

Також є чотири соціальні підприємства, створені в Луганській та Донецькій областях, які зараз зареєстровані в інших регіонах. Ще п'ять соціальних підприємств змінили свою адресу з моменту заснування, але залишилися в регіоні. І одне соціальне підприємство створене в Херсонській області - зараз працює в Запорізькій області.

Таким чином, що кількість соціальних підприємств в Україні зростає з кожним роком, що може свідчити про зростаючу свідомість та зацікавленість українських підприємців у перевагах, які надають соціальні підприємства.

Дані про те, що Київська область має найбільшу кількість соціальних підприємств, а Львівська та Полтавська області також виділяються у цьому аспекті, свідчать про активну участь підприємців з цих регіонів у розвитку соціального підприємництва.

Отже, можна стверджувати, що українські підприємці все більше розуміють переваги соціальних підприємств і проявляють інтерес до них, що свідчить про поступове зростання усвідомленості та розвиток соціального підприємництва в Україні. Цей тренд свідчить про позитивні зрушення у суспільстві та забезпечує більше можливостей для покращення соціальних проблем та підтримки потребних груп населення.

2.3. Оцінка рівня соціального підприємництва в Україні та світі

Оцінка рівня соціального підприємництва в країні - це процес визначення та оцінки стану та розвитку соціального підприємництва в конкретній країні. Вона включає аналіз різних показників, які допомагають зрозуміти ступінь розвитку, вплив та ефективність соціальних підприємств у суспільстві.

Оцінка рівня соціального підприємництва в країні передбачає збір та аналіз інформації про соціальні підприємства, їх кількість, розмаїття, діяльність та соціальний вплив. Також враховуються законодавчі та інституційні рамки, які сприяють або обмежують розвиток соціального підприємництва. Існує декілька показників, за якими можна оцінити рівень соціального підприємництва в країні. Ці показники надають нам зрозуміти

стан та динаміку розвитку соціального підприємництва, його поширення та проблеми, з якими воно зіштовхується.

Розглянемо декілька показників, за якими можна проаналізувати рівень соціального підприємництва в країні (див.табл 2.4).

Таблиця 2.4 - Показники оцінки рівня соціального підприємництва в країні

Показник	Опис
Ступінь прийнятості концепції соціального підприємництва	Оцінка рівня усвідомлення та прийнятості концепції соціального підприємництва серед громадськості, бізнес-середовища та урядових установ.
Кількість та розмаїття соціальних підприємств у країні	Визначення кількості та видів соціальних підприємств, їх розподіл за регіонами та сферами діяльності
Рік створення	Фіксування року заснування соціальних підприємств для відстеження їх розвитку та трендів у часі
Проблеми, що обмежують розвиток соціального підприємництва	Виявлення основних проблем, таких як недостатня підтримка уряду, складний доступ до фінансування, недостатня свідомість громадськості тощо

Джерело: складено автором на основі [17], [26], [27], [28]

Незалежно від типу системи соціального забезпечення, розвиненості неприбуткового сектору, кооперативних традицій або наявності спеціального законодавства, соціальні підприємства існують у всіх країнах-членах ЄС, хоча і з різним ступенем визнання та розміром.

Ступінь прийняття концепції також залежить від частки організацій, які відповідають робочому визначенню та ідентифікують себе як соціальні підприємства. Цей показник суттєво відрізняється в різних країнах. В одних країнах зацікавлені організації готові прийняти концепцію соціальних підприємств, тому що вони сприймають себе як соціальні підприємства, в той час як в інших країнах концепція соціальних підприємств рідко згадується тими самими організаціями, які вважаються соціальними

підприємствами згідно з операційним визначенням. Розглянемо ступінь прийнятості концепції соціального підприємництва (табл 2.5).

У Німеччині та Угорщині, наприклад, рівень самосвідомості організацій значно нижчий. Хоча соціокультурні кооперативи в Німеччині та соціальні кооперативи в Угорщині повністю відповідають визначенню діяльності ЄС у національному законодавстві, вони рідко розглядаються як суто соціальні підприємства [14].

Таблиця 2.5 - Ступінь прийнятості концепції соціального підприємництва

Ступінь прийняття	Країна
Політично та юридично прийняте - велике самовизнання	Ірландія, Італія, Об'єднане Королівство
Виклик соціальної та солідарної економіки	Бельгія, Франція, Греція, Люксембург, Португалія, Іспанія
Не часто використовується - обмежений простір через традиційні установи соціального забезпечення	Австрія, Данія, Фінляндія, Німеччина, Ісландія, Нідерланди, Норвегія, Швеція
Політично та юридично прийнято, але вузьке розуміння - слабке самовизнання	Болгарія, Хорватія, Чехія, Фінляндія, Угорщина, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Сербія, Швеція
Заперечення іншими концепціями, такими як корпоративна соціальна відповідальність та інші.	Кіпр, Данія, Естонія, Ісландія, Чорногорія, Нідерланди, Норвегія, Швеція
Виявлене прийняття	Албанія, Мальта, Північна Македонія, Туреччина

Джерело: складено на основі [14].

Країн, у яких соціальне підприємництво широко й адекватно визнається публічними дебатами, політиками, дослідниками та практиками - небагато. Серед них Ірландія, Італія та Велика Британія [14].

Існує загальна тенденція змішувати соціальне підприємство з підходами, які стосуються тенденцій, що перетинаються та/або межують.

Особливо - це стосується країн, які мають давні традиції соціальної економіки (наприклад, Бельгія, Франція, Люксембург та Іспанія).

У деяких країнах спостерігається поступовий перехід від використання одного терміна до іншого і цей перехід сильно сформований політичними орієнтаціями. Так є, наприклад, у Бельгії. Піонерське визнання соціального підприємництва за допомогою спеціального законодавства нещодавно було замінено правовими змінами, які відображають політичний намір відновити легітимність соціальної економіки.

Також заслуговують на увагу країни, в яких простір для розвитку соціального підприємництва певною мірою обмежений наявністю традиційних інститутів соціального забезпечення, що покривають більшість потреб населення (наприклад, Австрія та Німеччина). У деяких країн соціальні підприємства, як правило, розуміються вузько та пов'язують з ініціативами трудової інтеграції (наприклад, країни Балтії, ЦСЄ та південно-східної Європи). Крім того, є кілька країн, у яких концепція соціального підприємства заперечується традицією, яка розглядає всі підприємства як соціально-відповідальні організації (наприклад, Кіпр і Нідерланди). Концепція соціального підприємства все ще розвивається на Мальті та в більшості країн, що не входять до ЄС [14].

Є дуже обмежені дані щодо економічного обороту соціальних підприємств. Винятками є Естонія, де соціальні підприємства мають річний оборот 52,4 млн євро; Угорщина з оборотом 2,3 млрд.; Ірландія з оборотом 1,4 млрд; Італія з оборотом 37,3 млрд.; Нідерланди з оборотом 3,5 млрд.; і Португалія з оборотом 3,3 млрд. Подібно до зайнятості, наявні дані про плинність кадрів підтверджують, що соціальні підприємства досить малі за розміром у порівнянні зі звичайними підприємствами [14].

На нашу думку, соціальні підприємства покладаються на такі ресурси як: державні субсидії, державні контракти, продаж товарів і послуг, членські внески, пожертвування та інші.

Дослідження показало, що соціальні підприємства у всьому світі часто є молодими організаціями. Середній рік створення у всіх країнах – 2010 рік. У Сінгапурі та Алжирі є найновіші соціальні підприємства, тоді як соціальні підприємства у Шрі-Ланці та Пакистані старші.

Розглянемо роки створення соціальних підприємств в різних країнах (див.табл 2.6).

Таблиця 2.6- Рік створення соціальних підприємств в різних країнах

Рік	Назва країни/країн
2002	Пакістан
2003	Шрі-Ланка
2006	Філіппіни
2007	Індія
2009	Гана, Гонконг, Ямайка, Киргизстан
2010	Бангладеш, Ефіопія, Судан, Таїланд
2011	Кенія
2012	Бразилія, Греція, Малайзія, Індонезія, Марокко, Туреччина
2014	Нігерія, Південна Африка
2016	Сінгапур
2017	Алжир

Джерело: складено автором на основі [18].

Ми прийшли до висновку, що розвиток соціального підприємництва розпочався з 2002 року, але з кожним роком все більше з'являються соціальні підприємства по всьому світу.

Отже, більшість соціальних підприємств у всьому світі налаштовані оптимістично та мають плани зростання. За словами дослідників, більше половини всіх опитаних соціальних підприємств планували досягти зростання за рахунок розробки нових продуктів та послуг, «зміцнюючи ідею соціальних підприємств та двигунів інновацій»[18].

Сьогодні глобальний розвиток соціального бізнесу зростає. У Великій Британії станом на 2019 рік налічується 471 000 соціальних підприємств, на яких працює близько 1,44 млн осіб. Їхній внесок у ВВП країни становить 3% [14]. У Франції налічується 96 000 соціальних підприємств і понад 1,1 мільйона співробітників задіяні в цьому секторі. У протязі останніх п'яти років активність соціальних підприємств у Австралії зросла на 37% і досягла значної кількості - понад 20 000 підприємств [15]. За результатами опитування, проведеного фондом Thomson Reuters Foundation спільно з Глобальною програмою Deutsche Bank CSR Made For Good, у 2019 році Канада, Австралія, Франція, Бельгія та Сінгапур визнані найбільш комфортними країнами для соціальних підприємств [13].

Україна також не відстає від цього глобального тренду, розвиваючи соціальне підприємництво. Соціальні підприємці стають все більш професійними та діють як спільнота. Крім того, споживачі все більше віддають перевагу продуктам та послугам з соціальним призначенням [16].

В Україні є декілька процесів, через які уповільнюється вплив соціального підприємництва, бо відсутні механізми для залучення підприємців саме відкривати і розвивати соціальне підприємництво. На сьогодні існує цілий ряд проблем, які гальмують розвиток соціального підприємництва (див. рис. 2.4).

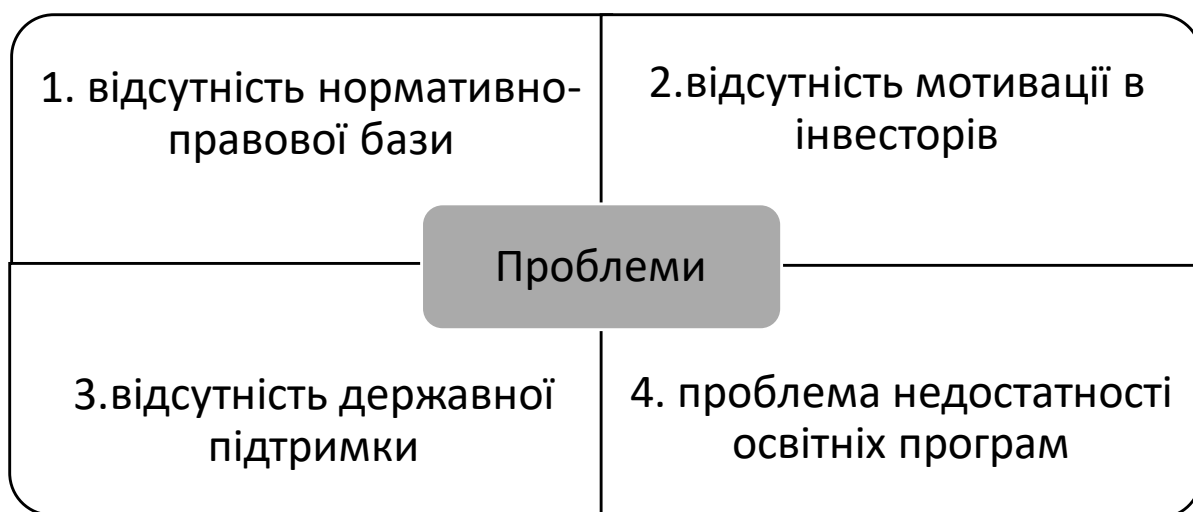

Рисунок 2.4 - Проблеми, що обмежують розвиток соціального підприємництва
Джерело: складено на основі [26], [27], [28]

Пропонуємо роздивитись кожну проблему більш детально:

По перше в Україні не має закону про соціальне підприємництво, внаслідок чого виникають проблеми у соціальних підприємств в ідентифікації. В Україні вже була спроба створення двох законопроектів: «Про соціальні підприємства» та «Про внесення зміни до статті 154 Податкового кодексу України щодо підтримки соціальних підприємств», депутатом від фракції «Батьківщина» О.Федьманом у 2015 році. Але спроба виявилась не вдалою, бо голова Комісії- Є.Соболев, дав таке заключення «У законопроекті не прописаний механізм, як саме Комісія має встановлювати, чи підприємство відповідає критеріям, та механізм контролю за дотриманням цих критеріїв у подальшому. Тобто ми бачимо, що у висновку щодо результатів здійснення антикорупційної експертизи проекту нормативно-правового акта, було зазначено ряд недоліків для створення закону про соціальне підприємництво. Але ми вважаємо, що станом на 2023 рік, повинен бути створений нормативно-правовий акт про соціальне підприємництво і повинні бути створені умови для розвитку соціального підприємництва в Україні [27].

По друге- відсутність інтересів участі у соціальних проектах приватних інвесторів, бо вони вважають що проекти соціального підприємництва мають низьку прибутковість [28].

По третє –це відсутня державна підтримка: скупю і вибіркоче виділення фінансових коштів як у вигляді податкових пільг так і субсидій. Відсутність субсидування процентних ставок за кредитами, спеціальних кредитних і позикових програм [25].

По четвєрте проблемою є те, що в Україні не правильно трактують термін і переваги соціального підприємництва, і люди не розуміють, що таке соціальний бізнес. На нашу думку, для того, щоб в нашій країні заговорили про соціальне підприємництво, потрібно показати статистику за останні п'ять років створення і розвитку соціальних підприємств,

доповісти про переваги саме соціального бізнесу , але потрібна державна допомога.

Також нам потрібно зрозуміти, що соціальне підприємництво - це інструмент для розвитку громад, що призведе до врахування їх потреб у державній політиці. Безперечно вирішення наявних проблем повинна зайнятись держава через формування державної політики. За допомогою закона держава повинна не тільки вказати організаційно-правову форму, а й відокремити соціальне підприємництво від благодійної організації та соціально-відповідального бізнесу. Ми повинні створити державну єдину політику для соціальних підприємств, за допомогою і фінансової політики.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

3.1. Зарубіжний досвід формування умов для розвитку соціального підприємництва

У світі соціальне підприємництво є все більш популярним явищем, яке створює позитивні зміни в громадах. Багато країн вже давно розвивають цю галузь, створюючи необхідні умови для розвитку соціальних підприємств. У зв'язку з цим, для України, яка також прагне розвивати соціальне підприємництво, цінний досвід може бути запозичений з країн, де ця галузь розвинута.

У зв'язку зі зростанням інтересу до соціального підприємництва в Україні та необхідністю формування умов для його розвитку, з'являється питання про те, який зарубіжний досвід можна використати для досягнення цієї мети. Для відповіді на це питання була проведена дослідження зі збору та аналізу інформації про країни, де соціальне підприємництво має розвинену інфраструктуру та стабільно функціонує.

У результаті дослідження була створена таблиця 3.1, яка демонструє досвід Великої Британії, Німеччини та Канади у формуванні умов для розвитку соціального підприємництва. Кожен з цих країн має свої особливості у розвитку соціального підприємництва та наданні підтримки його розвитку.

Аналізуючи ці дані, можна зробити висновок, що в Україні є потенціал для розвитку соціального підприємництва, але необхідно забезпечити відповідні умови для цього. Успішний досвід з інших країн може бути використаний для формування відповідних умов у нашій країні, зокрема у сфері легалізації соціального підприємництва, підтримки з боку держави та розвитку інфраструктури [24].

Однак, перед тим, як впроваджувати зарубіжний досвід в українському контексті, необхідно провести аналіз та адаптацію цих практик до особливостей української дійсності, враховуючи конкретні проблеми

соціального підприємництва в Україні, які описані у розділі 2.3 (див. рис. 2.4). У світлі цього, ми пропонуємо наступні рекомендації, засновані на зарубіжному досвіді соціального підприємництва (табл 3.1).

Таблиця 3.1 – Проблеми соціального підприємництва в Україні і вирішення за допомогою зарубіжного досвіду.

Проблема	Зарубіжний досвід
Відсутність сприятливої законодавчої бази	США - Social Enterprise Alliance (SEA) працює з урядом і лобіює встановлення законодавчих підґрунтя для соціального підприємництва
Відсутність фінансової підтримки	Велика Британія - Big Society Capital - соціальна інвестиційна компанія, яка надає фінансову підтримку соціальним підприємствам
Низька розуміння суспільством концепції соціального підприємництва	Франція - Réseau des Entrepreneurs Sociaux (RSE) - мережа соціальних підприємців, що працює над підвищенням свідомості суспільства та популяризацією ідеї соціального підприємництва
Обмежений доступ до ринку та замовників	Канада - Buy Social Canada - соціальна мережа, яка забезпечує зв'язок між соціальними підприємствами та потенційними замовниками
Відсутність кваліфікованих кадрів	Швейцарія - Social Entrepreneurship Akademie - академія, що пропонує навчальні курси та тренінги з соціального підприємництва

Джерело: складено автором на основі [7] [24]

Було проведено порівняльний аналіз розвитку соціального підприємництва в Україні та за кордоном. Зарубіжний досвід створення сприятливих умов для розвитку соціального підприємництва може бути цінним джерелом висвітлення проблем, з якими стикається Україна у цій галузі, а також вирішення цих проблем шляхом впровадження ефективних практик і політичних рішень, що вже успішно застосовуються за кордоном.

Зокрема, досвід Швеції та Великої Британії показує, що визнання соціального підприємництва як самостійного сектора господарства та розробка спеціальних законів та програм допомагають сприяти його

розвитку. Іншим важливим чинником є доступ до фінансування та інвестицій, який можна забезпечити за допомогою соціальних інвестиційних фондів, грантів, кредитів тощо, як це зроблено в Італії та Великій Британії.

Досвід Франції та Польщі свідчить про важливість створення мереж соціальних підприємств та платформ для співпраці між ними, що дозволяє ефективніше використовувати ресурси та ділитися знаннями та досвідом. Також важливою є підтримка та розвиток соціального підприємництва на рівні регіонів та місцевих громад, як це зроблено в Іспанії.

Україна активно розвиває соціальне підприємництво як один із ключових напрямків соціально-економічного розвитку. Створення та підтримка соціальних підприємств має великий потенціал для вирішення соціальних проблем, забезпечення сталого розвитку та покращення якості життя громад. Зарубіжний досвід у галузі соціального підприємництва може стати цінним джерелом натхнення та ідей для розвитку цього сектору в Україні.

Можливості застосування зарубіжного досвіду для поліпшення розвитку соціальних підприємств в Україні включають:

1. Ізраїль: Застосування моделі "соціальних технологій" Ізраїлю може сприяти залученню технологічних рішень та інноваційних підходів до соціального підприємництва в Україні. Ця модель базується на створенні екосистеми, де соціальні підприємства співпрацюють з академічними установами, приватними компаніями та громадськими організаціями для спільного розвитку інноваційних рішень.
2. Велика Британія: Прикладом може бути використання моделі "заощаджувальних трудових кооперативів" Великої Британії. Ця модель дозволяє співробітникам стати співвласниками підприємств, що стимулює їхню активну участь у розвитку та забезпечує більшу соціальну відповідальність підприємств.

3. Німеччина: Застосування концепції "соціального міста" Німеччини може сприяти розвитку соціальних підприємств в українських містах. Ця концепція включає створення соціальних центрів, сприяння взаємодії між соціальними підприємствами та громадою, а також розвиток соціально-економічної інфраструктури.
4. Канада: Застосування моделі "імпакт-інвестицій" Канади може допомогти залучати інвестиції з метою досягнення суспільного імпакту. Ця модель передбачає інвестування коштів в соціальні підприємства з метою не тільки отримання фінансового прибутку, але й досягнення позитивних соціальних та екологічних змін.

Ці приклади зарубіжного досвіду можуть бути використані в Україні для стимулювання розвитку соціальних підприємств, але перед їхнім впровадженням необхідно провести аналіз та адаптацію до особливостей української дійсності, враховуючи проблеми, описані в розділі 2.3(див.рис 2.4) дослідження.

Впровадження заходів, заснованих на досвіді зарубіжних країн, може бути доцільним та ефективним для вирішення проблем, пов'язаних з розвитком соціального підприємництва в Україні. Основні переваги впровадження таких заходів включають:

1. Навчання та навички: Зарубіжні країни, які мають розвинуті сектори соціального підприємництва, пропонують різноманітні навчальні програми, тренінги та курси з цієї галузі. Впровадження таких навчальних ініціатив в Україні допоможе підвищити рівень навичок та компетентності учасників соціального підприємництва, що сприятиме якісному розвитку цього сектору.
2. Фінансова підтримка: Зарубіжні країни мають розвинуті системи фінансової підтримки соціальних підприємств, які включають соціальні інвестиційні компанії, фонди та програми фінансування. Впровадження подібних механізмів в Україні створить додаткові

можливості для залучення фінансування та забезпечить стабільність розвитку соціальних підприємств.

3. Лобіювання та законодавство: Зарубіжний досвід показує, що лобіювання та створення сприятливого законодавства є важливими факторами успіху соціального підприємництва. Впровадження подібного підходу в Україні сприятиме створенню умов для розвитку цього сектору, включаючи стимулювання фінансової підтримки, спрощення регуляторних процедур та забезпечення податкових пільг.
4. Розширення мережі та партнерство: Зарубіжні країни мають розвинуті мережі соціальних підприємств та партнерські відносини між ними та потенційними замовниками. Впровадження подібної моделі в Україні сприятиме розширенню мережі соціальних підприємств, створенню сприятливих умов для співпраці з іншими секторами економіки та забезпечить розвиток соціальних підприємств через партнерські проекти та замовлення.

Впровадження заходів з досвіду зарубіжних країн має потенціал сприяти прискоренню розвитку соціального підприємництва в Україні, створенню сприятливих умов для соціальних підприємців та розв'язанню проблем, які перешкоджають їхньому розвитку.

3.2. Пропозиції щодо розвитку соціального підприємництва в Україні

У сучасному світі, де суспільство стикається зі складними викликами і потребами людей, соціальне підприємництво займає все більш вагомую роль. Україна, як країна з багат шаровою культурою і розмаїттям суспільних проблем, має потужний потенціал у розвитку соціального підприємництва. Проте, для досягнення максимальних результатів і впровадження позитивних змін, необхідно вдосконалити існуючий рівень соціального підприємництва в нашій країні.

Одним із головних аспектів, що потребує уваги, є створення сприятливої інфраструктури для соціальних підприємств. Україна повинна

розробити ефективні механізми підтримки соціальних підприємців, таких як спрощена система оподаткування, доступ до фінансування та кредитування, а також консультаційну підтримку в галузі управління та маркетингу. Відкриття нових інкубаторів соціальних підприємств та центрів навчання допоможе стимулювати розквіт цього сектора [26].

Другий аспект полягає у посиленні свідомості та освіти населення щодо соціального підприємництва. Необхідно відвести більше часу на впровадження програм і проектів, спрямованих на підвищення освіченості громадськості щодо переваг та значимості соціального підприємництва. Залучення університетів та навчальних закладів до проведення освітніх програм і стажувань у соціальних підприємствах сприятиме формуванню нового покоління підприємців зі соціальною відповідальністю [27].

Третій аспект пов'язаний зі створенням мережі співробітництва та партнерства між соціальними підприємствами, урядовими установами, бізнес-середовищем та громадським сектором. Важливо розробити механізми обміну досвідом та ресурсами між різними стейкхолдерами, щоб стимулювати інновації та взаємовигідну співпрацю. Створення платформ для обговорення проблем та пошуку спільних рішень сприятиме стійкому розвитку соціального підприємництва [26].

Вдосконалення існуючого рівня соціального підприємництва в Україні вимагає системного підходу та спільних зусиль всіх стейкхолдерів. Лише шляхом створення сприятливих умов для розвитку соціальних підприємців, підвищення громадської свідомості та співпраці, ми зможемо досягти стійкого соціального прогресу і покращення якості життя українського суспільства."

Отже, вдосконалення рівня соціального підприємництва в Україні потребує системного підходу та спільних зусиль. Тільки шляхом створення сприятливих умов для розвитку соціальних підприємців, підвищення громадської свідомості та співпраці ми зможемо досягти стійкого соціального прогресу і покращення якості життя українського суспільства.

Ми пропонуємо розробити такий проект для розвитку соціального підприємництва в Україні, який наведено в таблиці 3.1:

Таблиця 3.1 Проект для розвитку соціального підприємництва в Україні

Етап 1	Розробка і прийняття Закону про соціальне підприємництво, в якому буде вказано: 1. Єдине визначення соціального підприємства; 2. Критерії за якими підприємство може бути визнане соціальним; 3. Організаційно–правова форма соціальних підприємств; 4. Орган, який буде надавати статус соціального підприємництва.
Етап 2	Розробити перелік державної підтримки соціальним підприємствам: 1. Надання бюджетних кредитів, державних дотацій; 2. Розробити спеціальну програму для надання кредитів соціальним підприємствам з довгостроковим характером участі та гнучкими умовами виплат.
Етап 3	Розробити і прийняти закон , який би надавав податкові пільги інвесторам, які вкладають свої кошти в соціальні проекти соціальних підприємств.
Етап 4	1. Створити навчальну програму соціального підприємництва для університетів України; 2. Створення курсів із соціального підприємництва у навчальний план шкільних програм, професійно-технічних установ; 3. Впровадження в університетах програм стажування студентів на соціальному підприємстві.

Етап 5	Створення мережі співробітництва та партнерства між соціальними підприємствами, урядовими установами, бізнес-середовищем та громадським сектором, в Україні можна розглянути наступні заходи: 1. Створення платформ співробітництва, які об'єднують соціальні підприємства, урядові установи, бізнес-середовище та громадський сектор; 2. Розробка програм та ініціатив, спрямованих на стимулювання інновацій у соціальному підприємстві; 3. Організація семінарів, тренінгів та конференцій, спрямованих на обмін досвідом та навичками між соціальними підприємствами, урядовими установами, бізнес-середовищем та громадським сектором; 4. Створення партнерств між соціальними підприємствами, урядовими установами, бізнес-середовищем та громадським сектором.
--------	---

Джерело: складено на основі досліджень [26], [27], [28], [25].

Наведена таблиця демонструє, що у процесі розробки проекту для розвитку соціального підприємництва в Україні, було запропоновано чотири етапи:

- Перший етап передбачав розробку і прийняття Закону про соціальне підприємництво, що визначив би єдине визначення соціального підприємства, критерії за якими підприємство може бути визнане соціальним, організаційно-правову форму соціальних підприємств та орган, який буде надавати статус соціального підприємства [28].
- Другий етап передбачав розробку переліку державної підтримки соціальним підприємствам, що включає надання бюджетних кредитів та державних дотацій.

- Третій етап передбачав розробку і прийняття закону, що надає податкові пільги інвесторам, які вкладають свої кошти в соціальні проекти соціальних підприємств.
- Четвертий етап передбачав створення навчальної програми соціального підприємництва для університетів України, створення курсів із соціального підприємництва у навчальний план шкільних програм, професійно-технічних установ, коледжів та впровадження в університетах програм стажування студентів на соціальному підприємстві.
- П'ятий етап передбачав створення мережі співробітництва та партнерства між соціальними підприємствами, урядовими установами, бізнес-середовищем та громадським сектором, розробку програм та ініціатив, спрямованих на стимулювання інновацій у соціальному підприємстві, організацію семінарів, тренінгів та конференцій, спрямованих на обмін досвідом та навичками між соціальними підприємствами, урядовими установами, бізнес-середовищем та громадським сектором, створення партнерств між соціальними підприємствами, урядовими установами, бізнес-середовищем та громадським сектором. Це дозволить стимулювати інновації, обмін знаннями та ресурсами, а також сприяти стійкому розвитку соціального підприємництва в країні [27].

На нашу думку, ці етапи взаємодіють між собою та сприяють розвитку соціального підприємництва в Україні. Законодавча база та державна підтримка створять умови для збільшення кількості соціальних підприємств. Ці заходи сприятимуть розумінню концепції соціального підприємництва, розвитку навичок інноваційного мислення та стимулюванню молоді до зайнятості в соціальних підприємствах, що сприятиме збільшенню соціального впливу цих організацій та підвищенню рівня соціальної відповідальності в бізнесі в Україні.

Впровадження заходів, описаних для розвитку соціального підприємництва в Україні, має значний потенціал і може призвести до численних переваг і позитивних результатів. Ось деякі аргументи щодо доцільності та ефективності впровадження цих заходів:

1. Стимулювання економічного розвитку: Розвиток соціального підприємництва сприяє створенню нових робочих місць, залученню інвестицій та підтримці місцевих економік. Соціальні підприємства можуть створювати робочі місця для вразливих груп населення, сприяти розвитку місцевих громад та зменшенню соціальних нерівностей.
2. Вирішення суспільних проблем: Соціальні підприємства працюють на вирішення різноманітних суспільних проблем, таких як безробіття, бідність, екологічні проблеми та інші. Вони можуть надавати соціальні послуги, підтримку малозабезпеченим групам населення, розвивати екологічно чисті технології та працювати над іншими ініціативами, спрямованими на поліпшення якості життя громади.
3. Сприяння інноваціям та змінам: Соціальне підприємництво сприяє впровадженню новаторських підходів та розвитку інноваційних рішень. Взаємодія між соціальними підприємствами, урядовими установами, бізнес-середовищем та громадським сектором сприяє обміну знаннями, досвідом та ресурсами, що сприяє розробці та впровадженню нових ідей.
4. Залучення інвестицій: Соціальне підприємництво відкриває нові можливості для інвестування в соціальні проекти та ініціативи. Інвестори, які прагнуть досягти соціальної та фінансової рентабельності, можуть знайти привабливі можливості у соціальних підприємствах, що сприяє залученню додаткових ресурсів для розвитку сектору.

5. Підвищення громадської свідомості: Заходи, спрямовані на підвищення освіченості та свідомості громадськості щодо соціального підприємництва, можуть викликати інтерес громади, активізувати громадські ініціативи та підтримку соціальних підприємств [26].

Загалом, ефективне впровадження цих заходів сприятиме розвитку соціального підприємництва в Україні, сприяючи економічному росту, розв'язанню суспільних проблем, залученню інвестицій, стимулюванню інновацій та підвищенню громадської свідомості. Це створить сприятливе середовище для розвитку соціальних підприємств та сприяє покращенню якості життя українського суспільства.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі було проведено теоретичне дослідження розвитку соціального підприємництва як в Україні, так і в зарубіжних країнах. Результати проведеного дослідження дозволили зробити наступні висновки теоретичного і практичного спрямування:

1. При розгляді сутності та змісту поняття соціальне підприємництво було виявлено, що науковці розуміють під цим терміном процес створення нових підприємств, який сприяє соціальному прогресу, творить підприємницьку та суспільну цінність.

2. Підсумовуючи аналіз складових соціального підприємництва, висновки такі:

- Соціальна відповідальність та місія є основними складовими підприємництва, визначаючи його цілі та цінності.
- Підприємницька діяльність та інновації важливі для ефективності та конкурентоспроможності.
- Партнерство є ключовим для ефективної роботи зі зацікавленими сторонами та довгострокової стабільності.
- Кожна складова може бути реалізована різними способами, залежно від контексту.
- Успішне соціальне підприємство балансує всі складові та взаємодіє для досягнення місії та сталого розвитку.

3. Аналіз нормативно-правового забезпечення соціального підприємництва в різних країнах показує, що уряди використовують різні підходи до регулювання цієї сфери. Однак, є спільні риси, такі як визнання соціального підприємництва як окремого сектору економіки, наявність спеціальних законів та регулятивних актів, а також спільні принципи діяльності. Україна має достатньо розвинене нормативно-правове забезпечення соціального підприємництва, але потребує підвищення громадської свідомості та створення сприятливих умов для його розвитку,

що сприятиме досягненню більшого впливу на соціальний та економічний розвиток країни.

4. У світі існує багато соціальних підприємств, які працюють над розвитком соціальних проектів і вирішенням проблем бідності, антисанітарії та доступу до фінансових можливостей. Запропоновані нами топ-4 соціальних підприємств відображають різноманітність підходів до вирішення цих проблем, а також важливість підприємницької діяльності для досягнення соціальних цілей. Ashoka сприяє розвитку соціальних підприємців, Grameen Bank надає можливості малозабезпеченим людям для отримання кредитів, water.org забезпечує доступ до питної води, а TOMS допомагає людям отримувати взуття. Кожне з цих підприємств має свої переваги і сприяє вирішенню соціальних проблем у світі.

5. Сучасні напрями діяльності соціальних підприємств в Україні різноманітні та охоплюють багато сфер. Екологічно стійке виробництво та переробка відходів, соціально-орієнтоване будівництво та житлово-комунальні послуги, соціальна реабілітація та підтримка учасників АТО, розвиток місцевих громад та культури, соціальна підтримка дітей, молоді та сімей, соціальні послуги та інноваційні технології є найбільш актуальними напрямками в 2021-2022 роках. Усі ці напрями діяльності дозволяють не тільки отримувати прибуток, але й вирішувати важливі соціальні проблеми, зокрема, екологічні проблеми, забезпечення енергоефективності, соціальну інтеграцію та розвиток туризму. Розглянуті напрями діяльності вимагають високої кваліфікації працівників, використання новітніх технологій та залучення інвестицій.

У зв'язку з розвитком цих напрямів діяльності, держава повинна створювати сприятливі умови для розвитку соціального підприємництва, зокрема, шляхом спрощення процедур реєстрації, надання пільг та підтримки у фінансовому плані.

6. Було проаналізовано, що соціальне підприємництво є актуальною темою не тільки в Україні, а й у більшості країн світу, і його розвиток

допомагає вирішувати різноманітні соціальні проблеми. В Україні також є багато потенційних можливостей для розвитку соціального підприємництва, зокрема в галузі охорони довкілля, розвитку місцевих громад та соціального захисту населення. Тому, урядові та бізнес-спільноті можуть бути корисні ідеї та досвід інших країн для впровадження нових тенденцій та розвитку соціального підприємництва в Україні.

7. Україна, як і багато інших країн, стикається з соціальними викликами та потребою покращити якість життя своїх громадян. Соціальне підприємництво може бути важливим інструментом для вирішення соціальних проблем та сприяння економічному розвитку. Однак, розвиток соціального підприємництва в Україні стикається з різними проблемами, такими як недостатня правова база, обмежені можливості фінансування та недостатня інфраструктура.

Зарубіжний досвід у формуванні умов для розвитку соціального підприємництва може бути корисним для України. Приклади успішних практик з Італії, Японії та Швеції показують, що правильна правова база, створення екосистеми соціального підприємництва та фінансова підтримка сприяють розвитку цієї галузі. Проте, перед впровадженням зарубіжного досвіду в український контекст необхідно провести аналіз та адаптацію цих практик до особливостей української дійсності.

8. Для розвитку соціального підприємництва в Україні можна вжити таких заходів: розробити законодавство, надати фінансову підтримку та податкові пільги соціальним підприємствам, навчити майбутніх підприємців у галузі соціального підприємництва. П'ять етапів проекту для розвитку соціального підприємництва включають розробку закону про соціальне підприємництво, переліку державної підтримки, закону про податкові пільги та створення навчальних програм для університетів та інших навчальних закладів, створення мережі співробітництва та партнерства між соціальними підприємствами, урядовими установами, бізнес-середовищем та громадським сектором, в Україні можна розглянути

наступні заходи. Ці етапи взаємодіють між собою та сприяють розвитку соціального підприємництва в Україні. Отже, для успішного розвитку соціального підприємництва в Україні необхідно розробити належне законодавство, створити спеціальну програму державної підтримки, встановити податкові пільги та включити соціальне підприємництво в освітню програму країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Господарський кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV : станом на 1 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 04.03.2023).
2. Measure H., Johanna Mair., Jeffrey Robinson and Kai Hockerts. Social Entrepreneurship. New York, NY: Palgrave Macmillan 2006. 256 pp. 433 words. Society and Business Review. 2008. Vol. 3, no. 2. P. 175–176. URL: <http://surl.li/hquue> (дата звернення: 01.02.2023).
3. Mulgan G. Social innovation: what it is, why it matters and how it can be accelerated. Skoll Centre for Social Entrepreneurship. Skoll Centre Working Paper, 2007. URL: <http://surl.li/hquuy> (дата звернення: 21.03.2023).
4. Mair J. Social entrepreneurship research: A source of explanation, prediction, and delight. Journal of World Business. 2006. №41(1). P. 37–41
5. The Institute for Social Entrepreneurs. Evolution of the social enterprise industry: A chronology of key events. URL: <http://surl.li/hquvf> (дата звернення: 16.03.2023).
6. Салій І. Американський та європейський шляхи соціального підприємництва. Громадський простір. 2020. URL: <http://surl.li/hquvl> (дата звернення: 04.02.2023)
7. Проект Закону «Про соціальні підприємства» No 2710 від 23.04.2015. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=2710&skl=9. (дата звернення: 16.03.2023).
8. Овсянюк-Бердадіна О. Ф. Соціальне підприємництво: опорний конспект. Тернопіль: Вектор, 2021. 74 с. URL: <http://surl.li/hquwr> (дата звернення: 15.04.2023).
9. Dees, J. G. The Meaning of «Social Entrepreneurship». Center for the Advancement of Social Entrepreneurship (CASE). URL: <http://surl.li/hquxc>. (дата звернення: 15.04.2023).

10. Neubaum D., Zahra S. (2018). Institutional Ownership and Corporate Social Performance: The Moderating Effects of Investment Horizon, Activism, and Coordination. *Journal of Management*. Volume 32. Issue 1, pp. 108–131.
11. Свинчук А.А. Соціальне підприємництво та його роль у розвитку інституту корпоративної соціальної відповідальності. Інститути корпоративного управління в умовах інноваційної економіки : кол. монографія. Київ : КНЕУ, 2016. URL: <http://surl.li/hquyc> (дата звернення: 15.04.2023).
12. Davydovskaya G. Basic approaches to the classification of social enterprises. *Economic discourse*. 2021. Issue 1–2. P. 132–137.
13. Forbes: The Best Country To Be A Social Entrepreneur. 2019. URL: <http://surl.li/hquxn> (дата звернення: 07.04.2023).
14. Social enterprises and their ecosystems in Europe/European Union. 2021. URL: <https://ec.europa.eu> (дата звернення: 07.04.2023).
15. Pedersen T. CPA Australia: Social Enterprise. *Encyclopedia of Cryptography and Security*. New York, NY, 2022. P. 268–269. URL: <https://treasury.gov.au> (дата звернення: 18.03.2023).
16. Соціальне підприємництво та інклюзія: досвід українських міст. 2020. URL: <http://surl.li/hquyo> (дата звернення: 11.03.2023).
17. Каталог соціальних підприємств України 2016–2017. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія». 2017. URL: <http://surl.li/hquzg> (дата звернення: 16.03.2023).
18. Глобальний перепис соціальних підприємств. 2022. URL: <http://surl.li/hquzn> (дата звернення: 11.04.2023).
19. Швець Г. О. Соціальне підприємництво: теоретичні та практичні аспекти. *Економіка і організація управління*. 2020. № 3. С. 243–251. URL: <http://surl.li/hquzv> (дата звернення: 02.02.2023).
20. Соціальне підприємництво: посібник для викладачів курсу. Київ : Фамільна друкарня Huss, 2019. 160 с.

- URL: <https://www.prostir.ua/?library=sotsialne-pidpryjemnytstvo-posibnyk-dlya-vykladachiv-kursu> (дата звернення: 01.03.2023).
21. Офіційний сайт соціального підприємства «Urban Space 100». URL: <https://www.urbanspace.if.ua/uk> (дата звернення: 25.02.2023).
22. Офіційний сайт соціального підприємства «Горіховий дім». URL: <https://socialbusiness.in.ua/enterprises/horikhovyy-dim/> (дата звернення: 14.03.2023).
23. Офіційний сайт соціального підприємства «Toms Shoes». URL: <https://biggggidea.com/practices/1235/> (дата звернення: 14.03.2023).
24. Кічук Н. Перспективи розвитку соціальних підприємств в Україні. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2018. № 3 (255). С. 77–92. URL: <http://surl.li/hrcul> (дата звернення: 04.02.2023).
25. Сайт Державного агентства з розвитку соціального підприємництва України. URL: <https://www.socialenterprise.gov.ua/> (дата звернення: 23.02.2023).
26. Що заважає розвитку соціального підприємництва в Україні? 2022. URL: <http://surl.li/hrcuy> (дата звернення: 18.04.2023).
27. В Україні відсутні стимули для соціального підприємництва. 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-v-ukraini-vidsutni-stymuly-dlya-sotsialnoho-pidpryemnytstva/29608810.html>. (дата звернення: 14.04.2023).
28. В Україні не визначено статус соціального підприємництва. 2022. URL: <https://ubr.ua/business/tekhnologii-i-innovacii/v-ukraine-ne-vyznacheno-status-socialnogo-predprinimatelstva-3533206>. (дата звернення: 17.02.2023).
29. Суханова А. Зарубіжний досвід соціального підприємництва та застосування його для України. Наукове забезпечення технологічного прогресу ХХІ сторіччя. 2020. URL: <https://doi.org/10.36074/01.05.2020.v1.07> (дата звернення: 05.05.2023).
30. Биковець.К.Ю. Зарубіжний досвід нормативно-правового регулювання розвитку соціального. Theory and Practice of Public Administration. 2020. Т. 3,

№ 70. С. 202–211. URL: <https://doi.org/10.34213/tp.20.03.23> (дата звернення: 04.02.2023).

31. Соціальне підприємництво в Україні: Веб-портал "Соціальне підприємництво".URL: <http://www.socialenterprise.org.ua/> (дата звернення: 17.02.2023).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А.1 – Організаційно-правові форми у різних країнах.

Країна	Основні організаційно-правові форми	Опис	Закон та рік утворення
США	Benefit corporation	Benefit corporation - це організація, яка працює на користь суспільства і довкілля.	Benefit Corporation Act, 2010
Велика Британія	Community interest company (CIC)	CIC - це підприємство з обмеженою відповідальністю, яке має соціальну мету в своїй діяльності.	The Companies (Audit, Investigations and Community Enterprise) Act 2004
Італія	Impresa sociale	Impresa sociale - це соціальне підприємство, яке сприяє соціальному інтегруванню та зменшенню безробіття.	Law 118/2005 on social enterprise
Франція	Société coopérative d'intérêt collectif (SCIC)	SCIC - це кооператив, який сприяє розвитку територіальних громад та має соціальну мету.	Law n° 2001-624 of July 17, 2001 on the social and solidarity economy
Швейцарія	Genossenschaft (Cooperative)	Cooperative - це організація, що належить її членам та сприяє їхній економічній діяльності.	Swiss Civil Code, 1907
Німеччина	Sozialgenossenschaft (Social Cooperative)	Social Cooperative - це кооператив, що має соціальну мету та сприяє соціальній інтеграції.	Social Economy Act, 2012
Канада	Community service cooperative	Community service cooperative - це кооператив, який надає послуги для покращення соціального благополуччя.	Community Service Cooperatives Act, 2013

Джерело: складено автором [14],[15]

Таблиця Б.1-"Сучасні тенденції соціального підприємництва у світі за період 2019-2022 років."

Назва тенденції	Опис тенденції	Реалізація тенденцій на прикладах соціального підприємства	Країна	Рік
Використання технологій Інтернету речей для збільшення ефективності соціальних підприємств	Використання IoT (Internet of Things) технологій для автоматизації процесів та збільшення продуктивності соціальних підприємств	Впровадження IoT-технологій у соціальному підприємстві, що забезпечує збільшення ефективності та витратозбереження	Іспанія	2021
Розвиток соціального підприємництва у сільській місцевості	Розвиток соціального підприємництва у віддалених місцевостях та сільських районах	Створення соціальних підприємств у сільських районах та віддалених місцевостях з метою розвитку інфраструктури та підтримки місцевих жителів	Китай	2022
Створення соціальних підприємств, що сприяють збереженню навколишнього середовища	Розробка та впровадження екологічно чистих технологій та продуктів на основі концепції зеленого бізнесу	Створення соціальних підприємств, які займаються переробкою відходів та виробництвом екологічно чистих товарів	Італія	2020
Назва тенденції	Опис тенденції	Реалізація тенденцій на прикладах соціального підприємництва	Країна	Рік тенденції
Соціальний імпакт	Забезпечення позитивного соціального впливу на спільноту та середовище	Створення соціальних підприємств, що спрямовані на вирішення соціальних проблем у різних сферах, таких як освіта, охорона здоров'я, бідність тощо	Іспанія	2019
Кругова економіка	Зменшення відходів та максимізація використання ресурсів	Створення соціальних підприємств, що займаються переробкою та вторинним використанням ресурсів, зокрема пластику та електронних пристроїв	Японія	2020

Продовження таблиці Б.1

Криптовалюта	Використання криптовалют для фінансування соціальних проєктів	Створення соціальних підприємств, які залучають фінансування за допомогою криптовалют, щоб збільшити доступність фінансування та привернути нових інвесторів	Китай	2021
Цифрова трансформація	Використання технологій для поліпшення ефективності та інноваційності соціальних підприємств	Впровадження цифрових технологій у соціальні підприємства для поліпшення процесів та послуг, наприклад, використання штучного інтелекту та блокчейн технологій	Італія	2022

Джерело: складено автором на основі [14], [30]

Ім'я користувача:
Соціоекономіки та управління персоналом Кицак Та...

ID перевірки:
1015259636

Дата перевірки:
25.05.2023 21:18:39 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
25.05.2023 21:24:23 EEST

ID користувача:
100005733

Назва документа: Загребельна_керівник_Кирилюк

Кількість сторінок: 57 Кількість слів: 10610 Кількість символів: 85038 Розмір файлу: 284.57 KB ID файлу: 1014934241

5.59% Схожість

Найбільша схожість: 1.07% з Інтернет-джерелом (<https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/41355>)

5.03% Джерела з Інтернету

264

Сторінка 59

3.2% Джерела з Бібліотеки

278

Сторінка 61

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнено

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнено

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

ЗНАЧЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Менеджмент якості є важливим аспектом управління соціальним підприємством, оскільки воно прагне досягнути поставлену соціальну мету та виконати місію, при цьому забезпечити високу якість виробленої продукції або наданої послуги.

Експерт у галузі якості Шинго Схінохара зазначає: "Менеджмент якості означає перетворення намірів щодо якості в реальні результати за допомогою системного підходу та управлінських методів" [6]. Тобто експерт закликає до використання системного підходу та управлінських методів для досягнення мети щодо якості та постійного покращення в цій галузі.

Багато публікацій вітчизняних учених присвячені менеджменту якості організацій соціальної сфери, серед яких закладам охорони здоров'я (Круть А.Г., Горачук В.В. [2]), освіти (Панченко В.А. [3]), туристичної сфери (Чорна Н. [5]) та інших. При цьому аналіз наукових праць показав, що проблема менеджменту якості соціальних підприємств як специфічної форми організації досі залишається практично не дослідженою. Власне цим зумовлено актуальність дослідження та мета, яка полягає у визначенні ролі менеджменту якості для розвитку соціального підприємства.

Менеджмент якості є важливим інструментом гарантування якості у різних її проявах для стейкхолдерів організації. Одним з ключових елементів менеджменту якості є дотримання стандартів якості різного інституційного рівня. Соціальне підприємство вправі застосовувати всі наявні стандарти, при цьому може імплементувати оптимальні для нього методи, інструменти, механізми оцінки якості.

У ході реалізації менеджменту якості необхідно враховувати особливості діяльності соціального підприємства, такі як приділення уваги соціальній місії та, що важливо, забезпечення позитивного впливу на розвиток суспільства. Це може включати оцінку соціального ефекту, збору даних про результативність та звітність про соціальний вплив [4].

Нижче наведено декілька аспектів управління якістю у соціальних підприємствах, на які, переконані, необхідно звертати особливу увагу:

1. **Залучення зацікавлених сторін:** соціальні підприємства можуть використовувати методи, спрямовані на залучення зацікавлених сторін до процесу управління якістю. Наприклад, підприємство може створити раду або комітет, в який входять представники працівників, клієнтів, спільноти та інших зацікавлених сторін. Це дозволить враховувати думки і потреби різних груп та забезпечити високу якість продуктів або послуг.

2. **Встановлення метрик і показників:** соціальні підприємства можуть розробити систему метрик і показників для вимірювання якості своїх продуктів або послуг.

Наприклад, це може бути вимірювання задоволеності клієнтів, кількості повторних покупок або ефективності програм соціальної підтримки. Ці метрики допоможуть визначити, наскільки ефективними є заходи з управління якістю та дозволять вносити необхідні зміни.

3. Системи сертифікації: деякі соціальні підприємства можуть отримати сертифікацію якості від відповідних організацій або стандартних агентств. Наприклад, у багатьох країнах існують стандарти соціальної відповідальності (наприклад, B Corp або ISO 26000), які встановлюють вимоги до соціальної відповідальності підприємств. Отримання сертифікації може слугувати підтвердженням високої якості та соціальної відповідальності підприємств, ISO 26000 є міжнародним стандартом, прийнятим Міжнародною організацією по стандартизації (ISO), який встановлює рекомендації щодо соціальної відповідальності. Він надає загальні принципи, рекомендації та настанови для підприємств у справах соціальної відповідальності, включаючи соціальні підприємства. ISO 26000 не є обов'язковим стандартом, але він надає рамки для розуміння та впровадження соціальної відповідальності в організаціях, включаючи соціальні підприємства. ISO 26000 може бути використаний соціальними підприємствами як референсний документ для розвитку та впровадження соціально відповідальних практик. Він допомагає організаціям виявити та врахувати соціальні, екологічні та етичні аспекти своєї діяльності, забезпечуючи більш стійкий і відповідальний бізнес [1].

Таким чином, ISO 26000 є цінним інструментом для соціальних підприємств, оскільки його запровадження сприятиме підвищенню рівня соціальної відповідальності та забезпеченню сталого розвитку.

Отже, можна зробити висновок, що менеджмент якості є необхідним і надзвичайно корисним інструментом для соціальних підприємств, оскільки він підвищує ефективність, сприяє впровадженню інновацій, підвищенню довіри споживачів, а також допомагає забезпечити високу якість продуктів або послуг, що є ключовим для досягнення соціальної місії та задоволення соціальних потреб. Завдяки ефективному менеджменту якості соціальні підприємства можуть досягти позитивного соціального впливу та стати прикладом сталого розвитку в суспільстві.

Література

1. ISO 26000:2010 «Настанова по соціальній відповідальності». URL: <https://bit.ly/3IqN2Hv>
2. Круть А.Г., Горачук В.В. Перспективи використання стандартів на системи управління якістю в закладах охорони здоров'я. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2019. №3(81). С. 38–43. DOI 10.11603/1681-2786.2019.3.10590
3. Панченко В.А. Система управління якістю освіти та кадрова безпека вищого навчального закладу. *Наукові записки*. Сер.: Педагогічні науки. 2020. Вип. 186. С. 44–49. DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-186-44-49
4. Соціальне підприємництво в Україні: поточний стан та перспективи розвитку". Програма "U-LEAD з Європою. URL: <https://bit.ly/3MHnxxZ>
5. Чорна, Н. Система управління якістю як інструмент удосконалення менеджменту туристського підприємства. *Економіка та суспільство*. 2021. №28. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-14>
6. Шинго Схінохара "A Study of the Toyota Production System: From an Industrial Engineering Viewpoint" URL: <https://bit.ly/41WOHvo>

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В УКРАЇНІ У ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ

Соціальне підприємництво в Україні під час воєнного конфлікту на сході країни стало особливо актуальним та важливим. Багато людей, особливо на територіях, що постраждали від війни, залишилися без житла та можливості заробітку. Соціальні підприємства зуміли знайти способи допомогти цим людям, забезпечивши їх потреби та зайнятість [1].

У період воєнного часу, соціальні підприємства у своїй діяльності зосереджувалися на таких напрямках:

- надання соціальної підтримки постраждалим від війни, зокрема, надання безкоштовних послуг та товарів;
- забезпечення зайнятості населення, зокрема, відкриття нових робочих місць, які були особливо важливі на територіях, що постраждали від війни;
- підтримка малого та середнього бізнесу, що дозволило зберегти та створити нові робочі місця.

На жаль, війна сильно ускладнила діяльність соціальних підприємств в Україні. Зокрема, були складнощі з отриманням фінансування, матеріально-технічного забезпечення та збуту продукції. Також виникли проблеми з персоналом, оскільки багато людей мігрували з постраждалих територій в інші регіони країни.

Однак, соціальні підприємства продовжували свою діяльність та вносили вагомий вклад у підтримку постраждалих від війни людей та відновлення економіки в Україні. У 2022 році в Україні було зареєстровано 2066 соціальних підприємств, що майже вдвічі більше, ніж у 2014 році, коли їх було 1066. Це свідчить про зростання інтересу до соціального підприємництва та його значну розвинутість.

Загалом кількість співробітників у соціальних підприємствах також зросла - з 20,105 у 2014 році до 31,555 у 2022 році. Це може бути пов'язано з розширенням діяльності соціальних підприємств, збільшенням кількості нових підприємств та зростанням числа людей, які звертаються за допомогою до соціальних підприємств [2].

Найбільш поширеними видами діяльності в соціальному підприємництві залишаються соціальна підтримка та забезпечення зайнятості, а також підтримка малого та середнього бізнесу. Однак, також варто зазначити, що порівняно з 2014 роком, відбулося

збільшення кількості соціальних підприємств, які займаються екологічною діяльністю, що свідчить про зростаючу увагу до проблем збереження довкілля та екологічної сталості.

Стан соціального підприємництва в Україні в період воєнного часу характеризується:

- кількість соціальних підприємств зростала з року в рік, що свідчить про збільшення попиту на соціальні послуги та підтримку постраждалих від війни;
- напрямки діяльності соціальних підприємств значно змінилися під час війни, вони зосередилися на наданні підтримки постраждалим від війни та малий та середній бізнес;
- соціальні підприємства стикалися з проблемами фінансування та матеріально-технічного забезпечення;
- міграційні процеси вплинули на працевлаштування та персонал соціальних підприємств.
- соціальні підприємства продовжували свою діяльність та вносили вагомий вклад у підтримку постраждалих від війни людей та відновлення економіки в Україні.

Соціальне підприємництво донедавна знаходилося на етапі формування в Україні, проте війна внесла свої корективи у його розвиток. Незважаючи на воєнний стан, соціальне підприємництво розвивається. Популяризація соціального підприємництва після перемоги вимагатиме вивчення закордонного досвіду, розробки законодавчої бази та створення власної теоретичної основи. Розвиток соціального підприємництва можливий за умови, що неприбуткові організації та клієнти соціальної роботи побачать реальну користь для себе від підприємницької діяльності. Тобто соціальне підприємництво буде розвиватися тоді, коли зацікавлені сторони зрозуміють, що заробляти гроші краще і вигідніше, ніж отримувати їх у вигляді грантів, соціальних допомог та соціальних виплат.

Література

- 1."Соціальне підприємництво в Україні: перспективи та проблеми" (2021). URL: <http://surl.li/gxzvp>
- 2."Поширення соціального підприємництва в Україні: актуальний стан та проблеми розвитку". Інститут економіки та прогнозування НАН України. https://iep.org.ua/wp-content/uploads/2019/09/socialne_pidpryemnyctvo.pdf
3. "Соціальне підприємництво в Україні: поточний стан та перспективи розвитку". Програма "U-LEAD з Європою". <https://www.u-lead.org.ua/wp-content/uploads/2020/03/Socialne-pidpryemnictvo-v-Ukrayini-potochnyj-stan-ta-perspektyvy-rozvytku.pdf>